

GÖTEBORGS UNIVERSITET

”Klassföreståndarskap ingår i tjänsten”
– en studie av klassföreståndarens funktioner.

Stina Källén, Charlotte Larsson & Jenny Lidström

LAU690

Handledare: Anita Franke

Examinator: Lars-Erik Jonsson

Rapportnummer: HT09-2611-202

Abstract

Examensarbete inom lärarutbildningen

Titel: ”Klassföreståndarskap ingår i tjänsten” – en studie av klassföreståndarens funktioner.

Författare: Stina Källén, Charlotte Larsson och Jenny Lidström

Termin och år: Hösttermin 2009

Kursansvarig institution: Sociologiska institutionen

Handledare: Anita Franke

Examinator: Lars-Erik Jonsson

Rapportnummer: HT09-2611-202

Nyckelord: klassföreståndare, ansvar, socioemotionellt arbete, pedagogisk funktion, administrativt ansvar, kollegialt samarbete, hem och skola, utvecklingssamtal

Sammanfattning:

Syftet med vårt examensarbete är att försöka förstå hur klassföreståndarens roll ser ut, vari ansvaret består och hur stort ansvaret är för en lärare på grundskolans senare år. Denna del av arbetet är mycket diffus och outtalad i de statliga styrdokumenterna men är trots allt en mycket vanlig förekommande del i läraryrket. Den frågeställning vi arbetat utifrån är; hur ser klassföreståndarskapet ut, vilka arbetsuppgifter ingår i det, hur stort är ansvaret för att se till dels hela eleven och dels till gruppen, och hur långt sträcker det sig? Begreppet ansvar i vår uppsats omfattas av tre olika delar: den socioemotionella, den administrativa och den pedagogiska.

För att besvara vår frågeställning använder vi oss av en intervjuundersökning, där vi intervjuat åtta lärare samt två rektorer. Intervjupersonernas erfarenhet av att vara klassföreståndare varierar mellan 3 och 30 år och dessa är verksamma i olika skolor i Göteborgsområdet.

Resultatet av vår undersökning har visat att lärarna i stor utsträckning utgår från eleven i sitt arbete som klassföreståndare. Vare sig det gäller föräldrakontakt, pedagogiskt arbete eller fostran så är eleven i fokus och det är elevens eget välmående, önskningar och mål som man arbetar för. Bland lärarna framkommer att man inte varit förberedd på vad klassföreståndarskapet innebär men att de med hjälp av kollegor och egen erfarenhet kunnat hantera funktionen.

Vår undersökning, anser vi, har relevans för läraryrket då mer eller mindre alla lärare någon gång får rollen som klassföreståndare och vi har i arbetsbeskrivningen av uppgiften uppfattat den som mycket tidskrävande och svårhanterlig.

Förord

I början av kursen bestod vår grupp av två skribenter. Vi hade då en idé om att undersöka klassföreståndarens roll. Idén uppstod genom att vi fick en förfrågan av en av skribenternas lokala lärarutbildare huruvida vi fått någon utbildning kring klassföreståndarskapet. Vi insåg då att vi inte fått någon direkt utbildning kring detta och en idé till examensarbetets ämnen föddes.

Strax före kursens start fick reda på att en kurskamrat till oss förlorat sin medskribent. Vi diskuterade vår idé med henne, vilken hon intresserade sig för och vi frågade om hon ville skriva med oss, vilket hon ville. Efter några administrativa åtgärder kunde vi börja skriva på vårt arbete alla tre.

På det hela taget har samarbetet i gruppen fungerat utmärkt där vi alla tagit lika stort ansvar för uppsatsen. Vi har av praktiska skäl delat upp vissa stycken av uppsatsen mellan oss men alla har medverkat i alla delar. Exempelvis intervjuerna, som i regel har genomförts enskilt men som bearbetats i grupp. Det enda problemet vi stött på under kursens gång har varit att vi haft svårigheter att hitta villiga intervjupersoner. Men tack vare privata kontakter och vänliga lärare och rektorer fick vi ihop våra intervjuer. Förutom det har arbetet förlöpt väl. Mest tidskrävande var transkriberingen av intervjuerna

Vi vill slutligen tacka alla lärare och rektorer som ställt upp på våra intervjuer och som tillsammans med oss skapat denna undersökning. Utan er hade detta aldrig gått.

Stort tack till alla berörda!

Charlotte Larsson, Jenny Lidström och Stina Källén
Göteborg, december 2009

Innehållsförteckning

1 Inledning, syfte och problemformulering	4
1.1 Inledning	4
1.2 Inventering, syfte och problemformulering	4
1.2.1 Probleminventering	4
1.2.2 Syfte och problemformulering	4
2 Litteraturgenomgång	5
2.1 Klassföreståndarens funktioner	5
2.1.1 Nationella styrdokument	5
2.1.2 Lokala styrdokument	6
2.1.3 Klassföreståndarens olika funktioner	7
2.1.4 Sammanfattning	9
2.2 Lärarrollen i förändring	9
2.2.1 Nya arbetsuppgifter	9
2.2.2 Föräldrakontakt	10
2.2.3 Ledarskap	11
2.2.4 Sammanfattning	11
3 Design, metod och tillvägagångssätt	12
3.1 Forskningsdesign	12
3.2 Metod	12
3.3 Urval	13
3.4 Undersökningens genomförande	13
3.5 Analys och bearbetning	14
3.6 Tillförlitlighet	14
4 Resultatredovisning	15
4.1 Fem teman	15
4.1.1 Hem och skola	15
4.1.2 Relationen till gruppen och den enskilda eleven	18
4.1.3 Det administrativa ansvaret	21
4.1.4 Det kollegiala samarbetet	22
4.1.5 Erfarenheter och förutsättningar	24
4.1.6 Sammanfattning	26
5 Slutdiskussion	28
5.1 Med eleven som utgångspunkt	28
5.2 Föräldrakontakt	28
5.3 Administrativa uppgifter	29
5.4 Kolleger	30
5.5 Sammanfattning	30
5.6 Metodreflektion	30
5.7 Förslag på fortsatt forskning	31
Referenslista	32
Bilaga 1 Intervjuguide	34
Bilaga 2 Brev till rektor med förfrågan om intervjutillfällen	35

1 Inledning, syfte och problemformulering

1.1 Inledning

Vi har under vår egen skoltid och under vår utbildning på Göteborgs universitet kommit i kontakt med lärare av olika slag. Vi har under vår verksamhetsförlagda utbildning fått medverka som och tagit del av några av de olika funktioner som en lärare kan inneha. En av dessa är funktionen som klassföreståndare. Klassföreståndarens funktion upplevde vi under vår VFU, som odefinierad och outtalad. Vi upptäckte också att de verksamma lärarna på vår VFU-skola upplevde klassföreståndarskapen som något problematiskt. De uttryckte en osäkerhet i vad arbetsuppgiften innefattade och inte innefattade. De upplevde det som om att de var ensamma i sitt arbete och utan direktiv från vare sig läroplan eller skolledning.

Klassföreståndarskap eller mentorskap ingår i de allra flesta lärartjänster. Det är därför av intresse för en lärare att veta vad som ingår i klassföreståndarens funktion och vilka arbetsuppgifter man förväntas att utföra. Vänder man sig till Lpo94 nämns inte vilka arbetsuppgifter som innefattas i klassföreståndarrollen. Däremot beskrivs vilken funktion, arbetsuppgifter och ansvar läraren har gentemot eleverna. I läroplanen beskrivs en lärarfunktion som innehåller en mängd olika arbetsuppgifter. Som lärare har man ansvar för att bland annat elevens fostran och kunskapsmässiga utveckling så väl som kontakt med föräldrar eller elevvårdsteam.

1.2 Inventering, syfte och problemformulering

1.2.1 Probleminventering

Klassföreståndarens funktion behandlas sparsamt i litteraturen. När vi sökte litteratur var de flesta böckerna från tiden före eller runt 1990-talet då skolan genomgick en decentralisering. Därför har det varit svårt att få en bild av hur klassföreståndarens roll ser ut och beskrivs efter decentraliseringen. För att få en nu gällande bild av klassföreståndarskapet har vi inte kunnat använda oss av denna litteratur med undantag av Arkhammar med flera (1983). Denna bok beskriver klassföreståndarskapet på ett ännu aktuellt sätt.

Vi valde bort litteratur som hänvisade till de äldre läroplaner som således behandlar tiden före decentraliseringen. Vi gjorde detta val på grund av att litteraturen behandlar statliga styrdokument som inte längre är aktuella. Som till exempel Klassföreståndarens funktion är alltså sparsamt undersökt i litteraturen och den behandlas inte i några nationella styrdokument. Vi anser att denna funktion är intressant och behöver undersökas då den är vanlig i skolan.

1.2.2 Syfte och problemformulering

Benämningen klassföreståndare på en lärare är för de flesta bekant. Däremot är det inte lika klart vad klassföreståndarens funktion består av. Vårt syfte med undersökningen är därför att dokumentera vad klassföreståndarens funktion är, vilka arbetsuppgifter som ingår och vilket ansvar klassföreståndaren har. Huvudfrågan blir då: Vilken funktion har de klassföreståndare vi har intervjuat och vilka arbetsuppgifter och ansvar innefattas i denna?

2 Litteraturgenomgång

2.1 Klassföreståndarens funktioner

I denna del presenteras klassföreståndarens uppgifter, funktioner och ansvar i de olika styrdokument som finns i skolan, dels nationella och lokala. Genom dessa dokument har klassföreståndarskapet, av oss, sammanfattas i tre funktioner.

2.1.1 Nationella styrdokument

I de nationella styrdokumenten förekommer inte begreppet klassföreståndare. Dessutom finns det inte uttryckt i skollagen något angående den enskilde lärarens arbetsuppgifter, funktioner eller ansvar. I skollagen uttrycks däremot rektors och kommunens uppgifter, funktioner och ansvar.

Läroplanen behandlar lärarens funktion betydligt mer. I läroplanen finns det starkt uttryckt vad en lärare har för ansvar gentemot sina elever så väl som föräldrar. Lärarens ansvar handlar mycket om att fostra eleverna till att ha vissa värderingar, till exempel att alla människor har samma värde. Elever ska också fostras till att ha vissa egenskaper, till exempel att de ska bli toleranta demokratiska medborgare.

Läraren skall

- utgå från att eleverna kan och vill ta ett personligt ansvar för sin inläring och för sitt arbete i skolan,
- se till att alla elever oberoende av social bakgrund och oavsett kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning eller funktionshinder får ett reellt inflytande på arbetssätt, arbetsformer och undervisningens innehåll samt se till att detta inflytande ökar med stigande ålder och mognad,
- verka för att flickor och pojkar får ett lika stort inflytande över och utrymme i undervisningen,
- svara för att eleverna får pröva olika arbetssätt och arbetsformer,
- tillsammans med eleverna planera och utvärdera undervisningen och
- förbereda eleverna för delaktighet och medansvar och för de rättigheter och skyldigheter som präglar ett demokratiskt samhälle. (Lpo94:13)

Förutom ett fostransansvar tas även kontakten med hemmet upp. Det är den enskilda lärarens ansvar att ha en god kontakt med föräldrar och att hålla sig uppdaterad om elevens utveckling genom att samarbeta med kollegor.

Läraren skall

- samverka med och fortlöpande informera föräldrarna om elevens skolsituation, trivsel och kunskapsutveckling, och
- hålla sig informerad om den enskilda elevens personliga situation och därvid iakta respekt för elevens integritet. (Lpo94:14)

Till sist tas även lärarens pedagogiska funktion upp.

Läraren skall

- genom utvecklingssamtal främja elevernas kunskapsmässiga och sociala utveckling,
- utifrån kursplanernas krav allsidigt utvärdera varje elevs kunskapsutveckling, muntligt och skriftligt redovisa detta för eleven och hemmen samt informera rektorn,
- med utgångspunkt i föräldrarnas önskemål fortlöpande informera elever och hem om studieresultat och utvecklingsbehov och

- vid betygssättningen utnyttja all tillgänglig information om elevens kunskaper i förhållande till kraven i kursplanen och göra en allsidig bedömning av dessa kunskaper. (Lpo94:16)

Många av lärarens funktioner återkommer i läroplanen så som att hålla sig informerad om elevens sociala och kunskapsmässiga utveckling, utvärdera och informera hemmet

Lärarens funktion som pedagog tas även upp i SOU 1999:63. Där beskrivs det att den tidigare traditionella lärarrollen som man övertog från äldre kolleger har ersatts av att man själv måste erövra och förtjäna sitt yrke som lärare. Således måste man även erövra sin auktoritet inom yrket. Lärarens roll har glidit över till att bli kunskaps- och värdeförmedlare, med syfte att skapa sociala och kulturella möten i skolans värld (SOU 1999:63:52). Läraren bör söka efter att få en social relation till sina elever som bygger på ömsesidig respekt. Historiskt sett har lärarens roll varit att tala till eleverna och styra undervisningen. Men med dagens sätt att undervisa där lärarens överordnade roll och egenrätt att bestämma över undervisningen ifrågasätts, medför det nya riktlinjer inom professionen. Således blir frågan om hur man tillägnar sig sin auktoritet som lärare central. Auktoritet är något man blir i en demokratisk process där man erhåller respekt för att visa sig vara värd respekt. Läraren måste däri bli en samarbetspartner som skapar sin position genom förtroende, lyhördhet och etiskt handlande vilket svarar mot en större social kompetens än vad tidigare, historiskt sett, funnits inom läraryrket (SOU 1999:63:53).

Det beskrivs i SOU 2000:19 att läraren även har ansvar för elevernas välmående och då främst i egenskap av klassföreståndare. Klassföreståndare och mentorer ansvarar för att ha överblick över elevens lärande, trivsel och närvaro. På några av de grundskolor som besökts under utredningen har samtliga klassföreståndare ansvar för att uppmärksamma elever som stöter på svårigheter. De skall då tala med elev, föräldrar, arbetslag och andra berörda för att undanröja svårigheterna (SOU 2000:19:114). Det står även att klassföreståndarens ansvar för eleven betonas då det kommer till elevens svårigheter och att man sätter in resurser mot dessa svårigheter. Det är klassföreståndaren som skall ta kontakt med elevvården och föräldrarna och det är klassföreståndaren som skall vara insatt och ansvarig för de insatser som skolan gör för att hjälpa eleven (SOU 2000:19:119). Med andra ord ligger det yttersta ansvaret för att uppmärksamma elevens svårigheter på alla plan på klassföreståndaren.

2.1.2 Lokala styrdokument

I och med att klassföreståndarens funktion inte finns formulerad i de nationella styrdokumenterna så är det upp till de enskilda skolorna att formulera sina egna dokument kring detta. Dessa dokument varierar i utformning och omfattning. De kan vara formulerade i form av arbetsplan mot mobbing (<http://www.gislaved.se/download/18.4bca58f212301dbedb98000563/Plan+mot+mobbing+0910.pdf>, 2009-12-15), i form av elevhälsoplan (<http://www.torpa.vanersborg.se/res/Default/torpaskolans-levhalsoplan20081.pdf>, 2009-12-15) eller som generella arbetsplaner för skolan (http://www.stat-inst.se/document/Eknas_skolplan.pdf, 2009-12-15). Dokumenten är formulerade av till exempel studierektor eller arbetsgrupper mot mobbing.

Med bakgrund av anonymitetsprincipen (<http://kursportal.student.gu.se/data/LAU690HT/Kursinformation/etiska%20regler.pdf>, 2009-12-15) har vi valt bort att redovisa de lokala styrdokumenterna från de skolor där vi har intervjuat lärare. Vi har istället valt att använda oss av andra, helt slumpmässigt utvalda, skolor som vi fick fram genom att söka på ordet "klassföreståndare" via sökmotorn Google. Vi fick ett stort antal träffar med lokalt formulerade dokument, som vi gick in och undersökte. I och med att dessa dokument är offentliga handlingar redovisas skolornas namn.

På grund av att dessa dokument är lokalt formulerade uppstår variationer i beskrivningen av klassföreståndarskapet men vissa funktioner är mycket vanligt förekommande.

I de lokala styrdokumenterna är till exempel kontakten och samarbetet mellan olika elevvårdsteam på skolan och klassföreståndaren väl utskrivna.

Denna kontakt beskrivs som en av de viktigaste uppgifterna en klassföreståndare har. Klassföreståndaren ansvarar för att fånga upp och ”slussa” vidare elever med speciella behov eller problem till elevvårdsteamet

(<http://www.torpa.vanersborg.se/res/Default/torpaskolanslevhalsoplan20081.pdf> 2009-12-15).

Elevvårdsteamet består ofta av skolkurator, skolsköterska, specialpedagoger samt representant från skolledningen men detta varierar från skola till skola.

Dessutom är klassföreståndaren ansvarig för att aktivt jobba med sin klass rörande frågor om diskriminering, mobbing och andra kränkande behandlingar. Arbetet med dessa frågor så väl som frågor kring sexualitet, funderingar kring framtiden och liknande brukar sammanfattas som ämnet livskunskap (<http://www.sandviken.se/download/18.7ebfdce8118cb0022ef800012490/Livskunskap%2Binformation%2Btill%2Bf%25C3%25B6r%25C3%25A4ldrar%2B2.pdf>, 2009-12-15).

Kontakten med hemmet är en uppgift och ett ansvar som åläggs klassföreståndaren i mer eller mindre alla dokument. Klassföreståndaren är den person som sammanfattar underlag för utvecklingssamtal, kallar målsmän till undervisningssamtal samt håller i själva utvecklingssamtalet.

Till sist nämns också uppgifter så som att informera klassen om vad som händer på skolan, dela ut papper och administrera närvaro och frånvaro. Många av dessa uppgifter sker under klassrådet vilket de flesta skolor har i någon form. Klassrådet hålls av klassföreståndaren och hur tiden används varierar mellan skolor. Ofta används det som informationsmöten men de kan också användas för att jobba med till exempel livskunskap eller studierelaterade frågor (<http://www.sandviken.se/download/18.7ebfdce8118cb0022ef800012490/Livskunskap%2Binformation%2Btill%2Bf%25C3%25B6r%25C3%25A4ldrar%2B2.pdf>, 2009-12-15).

2.1.3 Klassföreståndarens olika funktioner

Vi har utifrån lokala styrdokument kunnat urskilja i huvudsak tre funktioner i klassföreståndarskapet. Dessa har vi valt att kalla den administrativa funktionen, den pedagogiska funktionen och den socioemotionella funktionen. Funktionerna finns även uttryckta i läroplanen men är då inte kopplade till klassföreståndaren utan till samtliga lärare. Dessa funktioner innefattar olika arbetsuppgifter som till viss del går in i andra funktioner men som ändå har övervägande karaktärsdrag som gör att de kan klassificeras.

Den administrativa funktionen

I den administrativa funktionen ingår en rad varierande uppgifter. Dels de rent administrativa delarna så som att informera klassen med mera men även fler uppgifter av denna karaktär.

Det är oftast här som klassrådet kommer in även om detta också kan ha andra användningsområden men dessa glider snarare över i den pedagogiska eller socioemotionella funktionen till exempel när det gäller ämnet livskunskap som i högre grad tillhör den socioemotionella rollen. En stor uppgift som ingår i den administrativa delen är att det är klassföreståndaren som upprättar och håller kontakten med elevernas målsmän, dels genom utvecklingssamtalet men även genom till exempel telefon- eller mailkontakt. Detta skrivs fram både i litteraturen, i de lokala dokumenten och i läroplanen. Dock är kontakten med målsman i läroplanen, inte direkt kopplad till klassföreståndaren. (Lpo94:14)

Även om många inslag i denna uppgift ingår i både den pedagogiska och den socioemotionella funktionen så har vi valt att placera den i den administrativa då själva insamlingen av information som underlag för utvecklingssamtalet med eleven, sammanställning av informationen och att dessa sen ”redovisas” för målsmannen, har en administrativ karaktär. Själva insamlingen av information kring eleven brukar gå till så att klassföreståndaren får ”omdömesliknande” information av respektive lärare som har eleven. Vad för information som klassföreståndaren får från de olika undervisande lärarna beror på vilken i vilken årskurs eleven befinner sig i.

I åttonde eller nionde klass består informationen ofta av var eleven befinner sig betygsmässigt. I tidigare årskurser är informationen mer av omdömen som motsvarar betygen. (Flodin & Cronholm, 1983:93) Denna information ligger sedan till grund för de individuella utvecklingsplaner som vi valt att ta upp i den pedagogiska funktionen. Klassföreståndaren är sedan den person som kallar

målsmän till skolan för utvecklingssamtal vilket också är en administrativ uppgift att organisera. (Flodin & Cronholm, 1983:93 samt Lund & Nilsson, 1992:33)

Den pedagogiska funktionen

I läroplanen för den obligatoriska grundskolan uttryckts det att alla elever ska nå de mål som finns. Att se till att alla elever verkligen gör detta faller ofta på klassföreståndaren. Denne ska hålla sig underrättad om elevernas prestationer och utveckling och sammanställa dessa inför till exempel utvecklingssamtal. Denna uppgift går ihop med den administrativa funktionen.

För att hålla sig uppdaterad kring en elevs prestationer eller huruvida de är på väg att nå målen eller ej, skall man som ansvarig lärare använda sig av så kallade individuella utvecklingsplaner som underlag för utvecklingssamtalen, i enlighet med grundskoleförordningen.

Vid utvecklingssamtalet ska läraren i en skriftlig individuell utvecklingsplan

1. ge omdömen om elevens kunskapsutveckling i relation till målen i varje ämne som eleven får undervisning i, och

2. sammanfatta vilka insatser som behövs för att eleven ska nå målen och i övrigt utvecklas så långt som möjligt inom ramen för läroplanen och kursplanerna. Den individuella utvecklingsplanen kan även innehålla omdömen om elevens utveckling i övrigt inom ramen för läroplanen, om rektorn beslutar det. Överenskommelser mellan läraren, eleven och elevens vårdnadshavare vid utvecklingssamtalet ska alltid dokumenteras i utvecklingsplanen. Rektorn beslutar om utformningen av sådan skriftlig information som ges i utvecklingsplanen.

Sådan skriftlig information om elevens skolgång som avses i andra och tredje stycket får ges även vid andra tillfällen än vid ett utvecklingssamtal. (Grundskoleförordningen, 091126)

Eftersom det är klassföreståndaren som håller i utvecklingssamtalen så är det just klassföreståndaren som får upprätta och formulera dessa dokument om eleven. När en elev inte når upp till målen ska det enligt grundskoleförordningen upprättas ett åtgärdsprogram. (SFS 1994:1194) Ett åtgärdsprogram innebär en arbetsplan där det framgår vad som är problemet och vilka behov som finns samt hur målen ska uppnås och utvärderas. Det är rektors ansvar att se till att ett åtgärdsprogram upprättas men denna uppgift delegeras i regel till klassföreståndare eller ansvarig i lärarlaget. Denne har också ansvar för att kontakta målsman och tala om att ett åtgärdsprogram har upprättats. (Asp, 2006:23) De lokala styrdokumentet nämner inte uttryckligen något om åtgärdsprogram men hamnar både under insamlandet av information kring elevens prestationer så väl som att se till att elever med speciella behov får sina behov tillgodosedda.

Den socioemotionella funktionen

Denna funktion är en tydligt utskrivna del av de tre funktionerna (administrativa, pedagogiska och socioemotionella) i lokala dokument så väl som i litteraturen. I denna roll innefattas många olika uppgifter så som fostran av elever, enskilt stöd för elever i svårigheter, att skapa god stämning i klassen och så vidare.

Den del i denna funktion som skrivs fram tydligast i de lokala styrdokumentet är som tidigare nämnts kontakten med elevvårdsteamet på skolan. Klassföreståndaren fungerar som en mellanhand mellan teamet och den enskilda eleven och även när det behövs, med målsman eller socialtjänsten.

Den socioemotionella funktionen innefattar även rollen som någon slags "sammansvetsare". Klassföreståndaren är den person som ansvarar för att klassen ska fungera tillsammans. Man pratar om att det är klassföreståndaren som ska skapa och vidmakthålla en "vi-känsla" i klassen. Klassen eller elevgruppen ska fungera tillsammans utan att någon hamnar utanför (Lund & Nilsson, 1992:84 samt Hanson, 1984:56).

Denna uppgift kan vara problematisk, framför allt för klassföreståndaren på högstadiet. På högstadiet träffar en elevgrupp flera lärare än i tidigare årskurser och eleverna träffar kanske inte sin klassföreståndare mer än vid några få tillfällen per vecka.

Detta blir ännu mer tydligt på gymnasiet. Att skapa en sammansvetsad grupp med de förutsättningarna är inte det enklaste. Här kan klassrådet få ytterligare en funktion. Det blir ett extra tillfälle som klassföreståndaren kan träffa sina elever.

Förutom att stärka klassen som en helhet ligger det även i klassföreståndarens ansvar att skapa förtroende mellan sig och eleven. Varje elev ska kunna anförtro sig, i alla fall, till viss del till sin klassföreståndare. I och med att klassföreståndaren har så många ansvarsområden kring eleven är det viktigt att man får en bra kontakt med eleven så att man får reda på om något, vad det än må vara, inte står rätt till. Även här kan detta vara svårt om man inte träffar sina elever ofta. (Lund & Nilsson, 1992:83 samt Hanson, 1984:70)

2.1.4 Sammanfattning

I styrdokumenterna, både de nationella och de lokala, beskrivs klassföreståndarens funktioner som många och omfattande. Den administrativa funktionen kan sammanfattas som funktionen som gör utvecklingssamtal möjligt. Den pedagogiska funktionen innebär att med hjälp av olika verktyg, så som IUP, övervaka elevens kunskapsutveckling. Till sist kan man sammanfatta den socioemotionella funktionen som den funktion som innefattar all fostran av eleven.

Att hantera alla dessa funktioner tar självklart mycket tid i anspråk och kräver att man som lärare är insatt i hur man ska hantera många olika typer situationer. Det kräver att man är lyhörd gentemot sina elever så väl som mot andra instanser så som elevvårdsteam och föräldrar.

2.2 Lärarrollen i förändring

Sedan decentraliseringen av skolan i början av 1990-talet har forskningen arbetat mycket med hur lärarens funktioner ser ut och har förändrats i och med decentraliseringen. Den litteratur berör främst hur lärarens arbete bör ser ut och vilka funktioner och arbetsuppgifter läraren bör ha i sin profession. Litteraturen är oftast skriven efter 1994 då de nu gällande läroplanerna kom ut.

Några exempel på de olika beskrivningarna som finns av lärarnas funktioner är bland annat det pedagogiska ledarskapet, lärarens ansvar, lärarens relation med hemmet, lärarens relation med eleverna och liknande.

2.2.1 Nya arbetsuppgifter

Decentraliseringen har inneburit stora konsekvenser för skolan och lärarna. Lärarkretsens funktioner har förändrats och utvidgats till att inte bara genomföra läro- och kursplaner utan även till utveckling av de lokala kurs- och läroplanerna.

Lärarens planeringsarbete gäller inte längre bara den egna undervisningen utan hela skolans verksamhet i anslutning till de lokala arbetsplanerna (Carlgren, 2005:260). Lärarens uppgifter sträcker sig numera ut från klassrummet och ut från det pedagogiska arbetet. Det har blivit mer administrativa uppgifter och mer omkringliggande åtaganden för läraren, vilket utkristalliserar sig i att läraren får flera olika roller i skolans värld. En är läraren, en är kontoristen och så vidare.

Exempelvis skriver Sjärdén (1990) att lärarnas uppgifter utanför klassrummet har ökat markant under senare år. Dit räknas till exempel sociala uppgifter och kontakter med hemmen, planering, konferenser och samarbete med andra lärare i kollegium eller arbetslag (Sjärdén, 1990:92). Han pekar även på att den administrativa sidan har ökat. Där finns uppgifter som att dela ut matkort och busskort, föra bok över frånvaron, hålla kontakt med skolhälsovård och andra liknande uppgifter. Vilket i sin tur mynnar ut i att det pappersarbetet som inte har någon direkt anknytning till lärarens pedagogiska arbete ständigt växer för lärarna (Sjärdén, 1990:93). Slutligen pekar Sjärdén på att man i 1990-talets början märker starka signaler om en förändrad lärarroll. Man verkar vilja utöka lärarnas

arbetsbundna tid för att låta skolan ta hand om de problem som samhället inte mår med genom att bredda lärarnas arbetsuppgifter. Läraren skall gå från att vara en utbildare till en fostrare (Sjödén, 1990:99).

Normell (2008) betonar hur lärarprofessionen skall förstå sitt eget yrke och då främst genom att förstå sin sociala roll i skolan som lärare. Detta pekar på hur skolan har gått från en lydnadskultur till en ansvarskultur och hur det har förändrat relationen mellan elever och lärare. Goda ämneskunskaper och god pedagogik räcker inte längre för att bli en bra lärare utan även lärarens personlighet, emotionella mognad och relationella kompetens spelar lika stor roll som de två ovanstående variablerna. Det pekas på att dagens skola med en ansvarskultur präglas av ett mer tillåtande klimat med större närhet mellan lärare och elev men även mellan lärare och föräldrar (Normell, 2008:10). Boken är skriven som en guide över hur lärare kan och skall utvecklas i sin förmåga att vara mer emotionellt engagerade i sina elever och således bli bättre pedagoger.

Men det finns ett par intervjuer med i boken där exempelvis en rektor från en skola i Rinkeby är med. Rektorn pekar på att relationen mellan hem och skola är otroligt viktig. Erfarenheter har visat att om samarbetet mellan hem och skola fungerar så fungerar även barnen bra i skolan (Normell, 2008:91). Något som vi kanske kan ta fasta på och få nytta av i vår undersökning är att lärarens roll som språkrör mellan hem och skola är något som måste fungera, annars fungerar inte eleverna.

2.2.2 Föräldrakontakt

Någonstans i lärarens uppgifter som klassföreståndare finns ansvaret att ha kontakt och företräda kontakten mellan hem och skola, bland annat har klassföreståndaren ansvaret att kalla elevens målsmän till utvecklingssamtal. Adelswärd, Evaldsson, Reimers (1997) har författat ett verk som har till syfte att hjälpa till att vara ett underlag till lärarens fortsatta arbete med utvecklingssamtalen. Författarna har med ett stycke ur Grundskoleförordningen 1995 kap 5 § 1. Där står:

I utvecklingssamtalen behandlas elevens utveckling som helhet. Här läggs grunden för det för lärare-elev-föräldrar gemensamma inflytandet på och ansvaret för elevens skolgång. (...) Här läggs också grunden för en gemensam förståelse för skolans kunskapsuppgift och från vilka utgångspunkter som bedömning och betygssättning sker. (Adelswärd, Evaldsson, Reimers, 1997:9)

Vidare pekas det på att det är läraren som oftast tar initiativ till själva utvecklingssamtalet. Det ligger alltså på lärarens ansvar att det blir ett utvecklingssamtal dit föräldrar och elev kallas. Men samtalen sker ofta bakom stängda dörrar och lärarna själva har mycket liten insikt i hur andra lärare betar sig då de genomför sina utvecklingssamtal (Adelswärd, Evaldsson & Reimers, 1997:10).

Vidare pekar även dessa författare på hur viktig relationen mellan hem och skola är. De tar upp ett exempel där de pekar på att om det finns ett ”misslyckat” utvecklingssamtal i elevens tidigare skolgång kan det färga de utvecklingssamtal som ligger framför eleven. Således känner sig inte eleven trygg med utvecklingssamtalet vilket leder till en instabil relation mellan hem och skola vilket i sin tur leder till att eleven blir lidande i sin skolgång (Adelswärd, Evaldsson & Reimers, 1997:17).

Ovan beskrivs det att det till viss del är klassföreståndarens ansvar att relationen mellan hem och skola fungerar till förmån för eleven. Andersson (2004) tar utgångspunkt i just föräldrarnas relation med skolan men även föräldrarnas roll i sitt barns skolgång. Hur ämnet behandlas ur ett pedagogiskt perspektiv är i just denna bok inte i direkt fokus. Men trots att boken tar utgångspunkt ur föräldraperspektiv pekas det på att läraren ständigt skall arbeta mot målet att informera hemmet om elevens framsteg i skolan, skolsituationen, trivsel och kunskapsutveckling (Andersson, 2004:32–33). Men det står inte specifikt att det är klassföreståndaren eller liknande som skall göra detta, utan det står läraren.

2.2.3 Ledarskap

Förutom det socioemotionella, det pedagogiska och ansvaret för elevernas välmående har även lärarens ansvar för att medverka till skolverksamhetens utveckling tillkommit under senare år. Nestor (1995) pekar på att lärarens arbete tidigare i huvudsak var inriktat mot undervisningen i klassrummet men att det pedagogiska ledarskapet successivt kompletterats och utökats med att utveckla undervisningen samt att hävda mål och riktlinjer i läroplanen och främja förverkligandet av dem.

Nestor pekar på att det som framförallt framträtt under de sista åren som den viktigaste delen i det pedagogiska ledarskapet är att läraren skall verka för att utveckla skolverksamheten i allmän bemärkelse utifrån läroplanens mål. (Nestor, 1995:108).

Vidare menar Nestor att lärare upplever det pedagogiska ledarskapet som särskilt svårt inom de områden som är förknippade med klassrummet och undervisningen. Detta medför att den pedagogiska ledning som bedrivs oftast sker indirekt genom andra åtgärder än i den direkta klassrumssituationen (Nestor, 1995:113).

Nestor har genomfört en undersökande studie med hjälp av enkäter och intervjuer med skolledare och lärare på grundskolan. Ur det material han fick fram så märkte han att det var vissa saker som utkristalliserade sig. Då han bad personerna i undersökningen att rangordna de uppgifter som ligger inom det pedagogiska ledarskapet framträder följande:

- Initiera diskussion om arbetsätt och arbetsformer i undervisningen
- Initiera, stödja och uppmuntra lokalt utvecklingsarbete
- Verka för en god psykisk och fysisk arbetsmiljö
- Personalomsorg/vård
- Hävda läroplanens mål och riktlinjer och främja förverkligandet av dessa
- Initiera arbetsplaner/utvecklingsplaner
- Planera och anordna fortbildning/studiedagar
- Leda elevvårdsarbete
- Initiera och leda utvärderingsarbete

Enligt Nestor ger ovanstående punkter en förhållandevis tydlig bild av det pedagogiska ledarskapet (Nestor, 1995:116).

2.2.4 Sammanfattning

Sedan decentraliseringen av skolan i början av 1990-talet har lärarens funktioner, uppgifter och ansvar breddats och med det även klassföreståndarens. Antalet administrativa uppgifter har ökat, så som skolutveckling och dokumentation. Så har även arbetet utanför klassrummet. Arbetet utanför klassrummet rör främst elevernas socioemotionella utveckling att de ska må så bra som möjlig. För att komma åt lärarnas egna åsikter och erfarenheter kring klassföreståndarskapet har vi valt att använda oss av en kvalitativ undersökningsmetod.

3 Design, metod och tillvägagångssätt

3.1 Forskningsdesign

Vi har valt att använda oss av en kvalitativ forskningsdesign med intervjuer som metod. Inom det kvalitativa synsättet lägger man tonvikten vid holistisk information där helheten är mer än summan av delarna. Man vill inte förklara, förutsäga eller generalisera något utan man vill tolka och förstå de resultat som framkommer i undersökningen (Stukát, 2005:32). Man försöker att karaktärisera och gestalta något i en kvalitativ design. Det är den öppna intervjun som ger det tolkningsutrymme som man som forskare strävar efter. Vid exempelvis en enkät har man mer bestämda och specifika frågor som lämnar litet tolkningsutrymme. Intervju ses som en bättre metod i en kvalitativ undersökning då de svarande vid en enkät kan känna sig instängda i frågorna, som oftast lämnar litet utrymme för egna reflektioner. Vid intervjuer kan man låta svararen bestämma vilka och hur långa svar den skall ge. Det material som man samlar in bearbetas därefter genom olika former av kvalitativ analys där forskarens egen förståelse har stor betydelse för tolkningen av materialet. Stukát (2005) pekar på att kvalitativ forskning ofta kritiseras för att vara alltför subjektiv och att resultatet av undersökningen i hög grad är beroende av vem som har tolkat materialet.

En annan kritik som förs fram är att mätningens tillförlitlighet ofta är osäker och att man inte kan genomföra undersökningen på nytt (Stukát, 2005:32). Men oftast är man inte ute efter att få en generaliserande bild utan man söker efter en förståelse av ett specifikt fenomen som kan ge ökad kunskap inom området.

Svedner (2006) pekar på att kvalitativa intervjuer är en av de primära metoderna för att få fram den information man söker vid ett examensarbete inom lärarutbildningen. Frågeområdena är bestämda men att frågorna kan vara öppna och beroende av hur den intervjuande svarar på frågorna (Svedner, 2006: 42-43). Vi instämmer med Svedner men vi anser även att man genom intervjuer kan få fram ett större spektrum och nyanser i svaren än vad man exempelvis kan få fram vid enkäter. Möjligheten att ställa följdfrågor och följa upp diskussionen direkt på plats gör att intervju passar vår undersökning. Hade vi genomfört undersökningen i enkätform befarar vi att vi enbart fått ytliga och enkelspråkiga svar och att vi inte kunnat tränga på djupet i svaren. Detta är något vi hoppas kunna göra med intervjuerna.

3.2 Metod

Vi har som metod valt att söka svar på vår frågeställning genom intervjuer. Intervjuerna pågick under cirka en halvtimme där vi startar samtalet med en bred fråga. Den följs sedan upp under samtalet då vi snävar ner dialogen för att komma fram till de frågor vi vill ha svar på¹. Intervjuaren måste skapa en situation där personen han eller hon vänder sig till, känner att den vill besvara frågorna och att intervjuaren lyssnar. Det är inte alltid vad som sägs i svaren som är det som den utfrågade menar (Ekholm & Fransson, 1994:7). Man får som intervjuare försöka läsa mellan raderna i de svar som ges. Man måste också som intervjuare tänka på att en intervju alltid genomförs i en specifik kontext. Om undersökningen behandlar ett fenomen som befinner sig i skolans värld bör man utföra intervjun inom skolans väggar. Då helst på en lugn plats som intervjuaren känner sig bekväm med eftersom kontexten påverkar vilka svar som den som intervjuas ger (Claesson, 2009:147). Det är ett pågående samspel mellan intervjuaren och svararen där bådas tolkning av situationen och frågorna hela tiden spelar in.

¹ Se bilaga 1 "Intervjuguide"

Genom sina sätt att tala, lyssna, ge uttryck genom kroppsspråk och liknande ger de båda samtalsparterna hela tiden varandra tysta signaler som inte kommer fram i orden (Ekholm & Fransson, 1994:16). Detta är något som du som intervjuare måste ta i beaktande; att den svarande i samtalen kanske inte direkt svarar på din fråga men att du som intervjuare kan uttyda mer med hjälp av kroppsspråk och andra signaler än vad som egentligen sägs.

3.3 Urval

Vårt första urval är att vi vill genomföra vår studie på grundskolans senare år (år 7 till 9). Dels för att det föreligger skolplikt och dels för att klassföreståndarskapet genomgår en större förändring från grundskolans tidigare år till de senare åren. Vi har valt bort de tidiga grundskoleåren (år 1 till 6) då klassföreståndarens funktion är såpass integrerad med den pedagogiska rollen att det gör den svår att urskilja ur det dagliga arbetet. Vi har också valt bort gymnasiet då eleverna under sina sista skolår blir myndiga och man från skolans håll räknar med att de i princip skall vara självgående som studenter. Även om det kanske inte stämmer överrens med verkligheten. Under grundskolans senare år är målsman fortfarande med i bilden, skolplikt råder, eleverna har olika lärare och olika salar men de har bara en eller två klassföreståndare. Därför anser vi att grundskolans senare år bäst stämmer överens med det vi vill undersöka. Alla ungdomar skall gå klart grundskolan vilket gör att alla sorters elever finns representerade. I grundskolans senare år har man oftast inte något hemklassrum eller liknande utan byter sal till varje ämne. Man träffar inte sin klassföreståndare varje timme utan kanske bara vid ett par tillfällen i veckan. Därför förväntas det av eleverna att de skall ta ett större ansvar för sin egen skolgång.

Vi har skickat ut mail till ungefär 15 skolor i Göteborgsområdet². Vi har fått positivt besked från två skolor och negativt besked från två andra skolor. De övriga skolorna har, trots påminnelser, inte besvarat vår förfrågan. Det har gjort att vi valt att använda oss av privata kontakter för att få tag i ytterligare ett par intervjupersoner. Detta har gett oss 10 intervjuer varav några är med skolledare. I undersökningen strävar vi efter att intervjua lärare som har erfarenhet av funktionen som klassföreståndare. Vi har intervjuat både manliga och kvinnliga lärare och lärare med varierande tjänstgöringstid samt fått en geografisk spridning av skolorna. Hade vi exempelvis endast intervjuat kvinnliga lärare med lång tjänstgöring hade resultatet kanske sett helt annorlunda ut än om vi gör intervjuerna utifrån det urvalet vi strävar efter. Vi har även intervjuat rektorer på skolorna för att få insikt i hur ledningen av skolorna tänker ifråga om klassföreståndarskapet. Lärarnas erfarenhet av att vara klassföreståndare sträcker sig från 3 år till 30 år med en jämn fördelning inom spannet.

3.4 Undersökningens genomförande

Vi har så långt som möjligt försökt genomföra intervjuerna i skolorna. Dock har fyra av intervjuerna genomförts på andra platser av praktiska skäl. Vi är medvetna om att detta inte var idealiskt då kontexten påverkar den intervjuandes svar. Men hade vi valt bort dessa intervjuer hade resultatet av vår undersökning inte blivit trovärdigt.

Intervjuerna har pågått under cirka en halvtimme och samtalen har till största delen genomförts enskilt och har spelats in. Vi har strävat efter att genomföra så många intervjuer som möjligt ute på skolorna, men då vi hade problem med att få kontakt med lämpliga intervjupersoner har vi fått använda oss av privata kontakter för att få fler intervjuer. Därefter har vi transkriberat den del av materialet som vi ansett vara relevant i vår undersökning för att besvara frågeställningen.

² Se bilaga 2 ”Brev till rektor med förfrågan om intervjutillfällen”

3.5 Analys och bearbetning

Vi har bearbetat vårt material genom att först transkribera intervjuerna. Därefter har vi studerat transkriberingarna och kunnat urskilja fem teman, som presenteras i resultatdelen. Inom dessa teman beskrivs klassföreståndarens funktion, arbetsuppgifter och ansvar. Vi är medvetna om att vår tolkning är subjektiv men genom att använda oss av citat från transkriberingarna belyser vi och befäster vi vår analys. I och med att vi är tre skribenter som analyserat varandras intervjuer och kommit fram till samma kategorisering av materialet gör att vi då även befäster vår analys.

3.6 Tillförlitlighet

Frågan om materialets giltighet är alltid viktigt att beakta. Tillförlitligheten hos styrdokumenterna är självklar och lätt att kontrollera. Detta gäller också den litteratur vi har använt då det är författare med gedigen akademisk bakgrund som har skrivit den. När det gäller intervjumaterial ställer sig saken annorlunda. Vi har tagit största möjliga hänsyn till det anonymitetslöfte vi har gett våra svarande och i några fall har det lett till att material inte kunnat redovisas. Alla intervjuer finns inspelade och sparas tills denna uppsats är examinerad. I vår analys har vi emellertid försökt att via citat och tolkningar hålla oss så nära materialet som möjligt. Vi finner heller ingen anledning att skriva om intervjupersonernas svar för att passa våra syften, då det inte finns några oredovisade sådana. Undersökningen är öppen och fri från värderingar från vår sida. Materialet är inte heller av så känslig natur att det inte kan redovisas i huvudsak. Bara i de fall då intervjupersoner kan kännas igen av sina närmaste medarbetare har vi skurit i berättelserna.

Intervjuer är till sin natur sådana att den som blir intervjuad är fri att säga och tycka vad som behagas och man måste förutsätta att de som berättar om sin egen arbetsplats och sitt eget arbete måtte äga validitet till de frågor vi ställer. Att beakta är också det som Stukát (2005) beskriver under rubriken validitet. Nämligen att de svar man får som intervjuare kanske inte är sanna (Stukát, 2005:128). Som svarande kan frestelsen att framhålla skolan, eleverna eller kollegerna i en annan dager än den verkliga bli stor. En osanning eller delvis sann utsaga behöver inte vara medvetet förfalskad, utan ligga inom ramen för det som den svarande håller för sant. Inom begreppet validitet ligger också frågan om vi har undersökt det vi vill undersöka. Här påstår vi att så är fallet. De frågor vi har ställt i våra intervjuer stämmer väl överens med vår frågeställning i stort.

4 Resultatredovisning

Denna del kommer att behandla resultatet av den kvalitativa analysen av våra insamlade data. Vi beskriver analysen inom ramen av fem teman; hem och skola, relationen till gruppen och den enskilda eleven, det administrativa ansvaret, det kollegiala samarbetet samt förutsättningar och erfarenheter. Genom att använda oss av citat i texten från de intervjuer vi har genomfört belyser vi och befäster vi vår analys.

4.1 Fem teman

4.1.1 Hem och skola

Här behandlas den relation som beskrivs av klassföreståndaren mellan vårdnadshavare och skola. Det är främst klassföreståndaren som skall kontakta hemmet om det är något problem i skolan, men även den omvända kontakten. Vi har under våra intervjuer frågat intervjupersonerna hur föräldrakontakten ser ut och hur långt det är rimligt att gå i relationen mellan hem och skola. Vi har även frågat hur långt de är beredda att låta föräldrarna inkräkta på lärarens tid utanför skolan. Till sist har vi också frågat hur kontakten mellan hem och skola fungerar rent praktiskt.

Kontakten med hemmen brukar funka bra här på skolan för våra föräldrar är så intresserade, de kommer på föräldramötena och utvecklingssamtal, de vill bli kontaktade. Men jag ringer väl mest, men annars kan man maila. Men det hindrar inte att den primära uppgiftslämnaren är eleven och skall så förbli vi skall inte gå över eleverna och förhandla med en förälder utan normalt är det ju såhär att kontakten skall ske med eleven. När det inte funkar får man blanda in förälder och andra. (Lärare 1)

Bland lärarna framkommer här att det är eleven som skall vara den primära uppgiftslämnaren och att lärarens ansvar och lojalitet först och främst skall ligga hos eleven. Det är när inte kontakten mellan elev och skola fungerar, eller om problemen har så pass allvarlig karaktär att man måste blanda in föräldrarna, som man gör det. Det är eleven som skall vara klassföreståndarens ansvar och fokus. Det är eleven som skall vara klassföreståndarens primära ansvar, inte att rapportera utveckling och resultat till hemmet. Klassföreståndaren är på elevens sida och inte vårdnadshavarens. Klassföreståndarskapet är snarare i form av en extra utomstående vuxen som står på elevens sida. Här uppmärksammas att hemmet självklart skall ta del av elevens utveckling men det är först och främst eleven själv som skall vara i centrum. Ett ytterligare exempel på det är nedanstående svar på en fråga som berör kontakten mellan hem och skola.

Jag ser det ju som en form av balansgång för här skall eleven ta ett ökat ansvar för sitt kunnande. I det ingår det att man tar hem det man skall ta hem. Vi väljer att skicka hem en del grejer för det är så viktigt att vi inte tror att det kommer ur ryggsäcken. Men för de vanliga grejerna så förväntar vi oss att de tar det med sig och de visar det. Sen har man två lägen, föräldrarna kan alltid kontakta mig, det är ju självklart. Har de några oklarheter eller vill ställa några frågor så gör de det. Är det så att jag behöver så gör jag det också. Men det är rätt uppenbart att det varierar bland oss lärare hur vi gör. Jag kan inte se min roll som att jag skall vara deras reservpappa eller reservmamma så att varenda liten sak som de gör som man tycker sig ha anledning att påpeka så gör man det. (Lärare 3)

Även här visar läraren på att det är eleven som är i centrum. Kontakten mellan hem och skola skall skötas primärt av eleven som ett led i det ökande ansvaret som eleven får under grundskolans senare år. Men om det inte fungerar skall kommunikation ske mellan klassföreståndaren själv och hemmet. Vad man även i ovanstående citat kan utläsa är att klassföreståndaren inte vill ta på sig någon extra föräldraroll utan att man skall fortsätta att ha ett pedagogiskt fokus och ansvar.

Även om klassföreståndarskapet inte har en enbart pedagogisk roll utan också en socioemotionell, så vill inte lärarna gå in och agera förälder för sina elever utan mer ha en allmänt fostrande roll. Utvecklingssamtalet uttrycks att vara mer av en sammankomst mellan vårdnadshavare, skolan och eleven där elevens skolsituation beskrivs och diskuteras. I och med att eleven är den som i första hand ska informera föräldrarna tas det under utvecklingssamtalet upp saker rörande eleven som den själv inte kan framföra.

Eleven i fokus

Lärarna har oberoende av varandra pekat på att det är eleven som skall vara i centrum. Det är eleven som primärt skall vara länken mellan hem och skola och således skall ansvara för att den kontakten sker. Lärarna uppmärksammar att de inte skulle gå över elevens huvud och ta kontakt med hemmet utan elevens vetskap. Skulle lärarna ta kontakt med hemmet skulle de först informera eleven om detta. Att det primärt är eleven som skall sköta kontakten hänger, enligt flera av lärarna, samman med det ökande ansvar som åläggs eleven under grundskolans senare år. Eleven skall förberedas och fostras inför det enskilda ansvar eleven kommer att få under gymnasiet. Åsikten hos lärarna är att de inte skall vara någon extraförälder åt eleverna.

Ett annat exempel på att läraren är på elevens sida är om det av en eller annan anledning framkommer att föräldrarna inte sköter sin föräldraroll. Det är då klassföreståndaren som först tar kontakt med föräldrarna för att undersöka hur det egentligen står till och eventuellt slussa vidare till andra instanser så som socialtjänst. Detta upplever klassföreståndaren som något obekvämt och betungande. Men på grund av klassföreståndarens lojalitet gentemot eleven så tar klassföreståndaren på sig detta ansvar.

Ja, det är när man får direkt från ungdomarna eller att man får det indirekt att föräldrarna missköter sin föräldraroll eller att föräldrarna på ett eller annat sätt utsätter eller inte utsätter barnen för något. Det är något man får ta. Man får då ringa den föräldern och säga: du Petra det kanske är, jah hur har ni det där hemma egentligen? Det är det värsta som finns. /.../. Det är tungt. (Lärare 4)

Det finns också en komplikation med att föräldrarna tar ett för stort eller för litet intresse i sina barns skolgång och inte låter eleven utvecklas i sin egen takt. Kontakten mellan hemmet och skolan uttrycks som något problematiskt och något som man inte är förberedd på när man lämnar lärarutbildningen. Att hantera kollegor och elever är en sak men att hantera andra vuxna med ett helt annat perspektiv på elevernas skolgång är något betydligt svårare. Det klassföreståndarna uttalat sig om när det gäller föräldrarnas ansvar i sina barns skolgång, är att det skall vara en självklarhet. Men att föräldrarna stundtals blir för ivriga eller för ointresserade i sina kontakter med den ansvarige läraren och ger sig in i diskussioner om betyg och liknande.

Om de ringer hem till mig och vill föra en sådan diskussion så för jag en sådan diskussion. Personligen tycker jag såhär, föräldrarna har en väldigt given del i sitt eget barn utveckling. Dock inte som förhandlare. När de kommer in på låg höjd och skall agera förhandlare är det bara att tala om för dem att okej, om Pelle kommer till skolan och visar de kvalitéerna som de handlar om och som du önskar att han skall visa så att han får de höga omdömena så får Pelle det. Punkt. Någon annan förhandling går jag aldrig in i. /.../ Jag för gärna diskussionen därför att det är viktigt för en förälder att förstå att det är vad barnet visar i skolan som har betydelse, inte vad de har för förväntan på barnet och vad som barnet försöker att möta i deras förväntan i olika sammanhang i olika dumheter. Det är detta det handlar om. Ofta brukar man landa i att de inser att det bästa de kan göra är att de sätter sig varena kväll och läser läxorna med dem. (Lärare 3)

Alltså det är lite abstrakt, just det här med föräldrakontakten etc. etc. till man har gjort det. Det är mer en erfarenhetsfråga. Men vi har definitivt inte haft någon samtalsträning eller sånt. Vi har inte haft så som sociologer eller andra yrkesgrupper har på sin utbildning, absolut inte varken för att prata med föräldrar eller eleverna. Det är lite synd. (Lärare 4)

Bland de intervjuade lärarna uppmärksammas att man som klassföreståndare måste undervisa även föräldrarna i hur deras barns skolgång ser ut och fungerar och att vi idag lever i ett samhälle där människor är vana att ställa kvalitetskrav och således även på dem som utbildar deras barn. Detta gör att man som lärare kan känna sig otillräcklig i sin profession.

Det har blivit en underlig omsvängning, förut så var föräldrarna för lite intresserade eller lagom. Och nu har vi fått ett fenomen, det har väl pågått ett par år, jag har väl inte märkt så mycket av det, att det finns föräldrar som lägger sig i saker som de inte förstår eller som de inte har med att göra. Det är en lite lustig situation, kan inte säga att jag är drabbad men en del lärare har haft det ganska besvärligt runt föräldrar som inte förstår att detta är en skola. De tror nog att man hanterar elever på samma sätt i grupp på 20 eller 30 på samma sätt man hanterar en enskild elev, ett enskilt barn. Det är nån bristande insikt som de har fått, jag vet inte var den kommer ifrån. En del säger att det är samhället som har sagt att man skall ställa krav, på någon annan då och inte på sig själv. (Lärare 1)

Vi har även upptäckt att det i vissa av de områden som vi besökt finns problem med att föräldrar antar att man som lärare alltid är anträffbar. Några av lärarna tycker det är okej att föräldrar skickar ett mail på kvällstid och att de själva kan välja om de vill besvara det direkt eller vänta. Även skolledningen på en del skolor uppmanar lärarna till att skapa en maillista till, och med, föräldrarna och att en del av föräldrakontakten sker på det sättet.

rent praktiskt blir ju klassföreståndarna ofta informationsbärare, nuförtiden, det underlättar ju faktiskt med mail. Är det något man vill skall gå ut till alla, då har lärarna skaffat sig då, och det uppmanar vi alla att skaffa en maillista till alla föräldrarna så är det ju väldigt enkelt att trycka på knappen och då får man ut viktiga meddelanden. Det underlättar. (Rektor 1)

Med dagens teknik och mailkontakt kan både föräldrar, rektorer och lärare kommunicera och få svar på de frågor man har. Men att en förälder ringer utanför arbetstid är något som lärarna helst inte vill se. Klassföreståndarna uttrycker att de då säger ifrån.

Skulle det vara någon som ringde hem på helgen skulle jag nog säga ifrån. Jobbet som lärare är väldigt många timmar men för mig börjar jobbet klockan åtta måndags morgon men att det slutar klockan 16 på fredags eftermiddag. (Lärare 2)

Också under arbetstid i största möjliga utsträckning och det informerar vi alltid om att vi inte vill att de ringer hem om det inte skulle vara absolut akut som dödsfall eller allvarlig sjukdom eller liknande annars inte och det håller dom jättebra på. (Lärare 6)

Nej, inte mitt hemnummer. Numret till mobilen lämnar jag ut, för den går att stänga av. Det händer ju ofta att man sitter på kvällarna och ringer runt till föräldrarna och så där i perioder. Men det finns ju föräldrar som har annan livssituation än man själv och det funkar inte att ringa efter klockan 8 på kvällen och inte på helgerna. Om inte jag ringer upp och söker dem. (Lärare 7)

Bland lärarna framhålls att man har en viss arbetstid och utanför den arbetstiden är man inte lärare utan privatperson. Man bär eventuellt med sig en del elever eller händelser i sina tankar då man lämnar sitt arbete men man skall vara försiktig att inte ta med sig för mycket hem. Detta på grund av att arbetsbördan snabbt kan växa till enorma proportioner.

Man har det svårt, man har jättesvårt att stänga av. Jag lämnar ju inte detta bara för att jag lämnar skolan. Att man inte kan stänga av. (Lärare 2)

Tid! Är alltid hinder, för som lärare kan man göra precis hur mycket som helst. Man kan lägga ner dygnet runt och jag skulle alltid ha nya saker att göra, så tiden är det som är hindret. Så man måste sätta upp en egen gräns så att man inte kör slut sig själv. Det lär man sig lite efter ett tag. (Lärare 7)

Även rektor nämner frågan med arbetstiden och hur rektorn inom sin profession hanterar klassföreståndare eller lärare som använder sin privata tid till att ha kontakt med hemmen: #

Det är inte okej om inte jag som klassföreståndare har sagt att det är okej. Definitivt inte. Vi har en viss reglerad arbetstid som skolan äger, eller arbetsgivaren, och kan tala om vad jag skall göra och var jag skall befinna mig. Under den tiden skall elevkontakten ske, sen kan det ju ske spontana elev- och föräldrakontakter. Men det skall inte vara så att de skall ha mitt telefonnummer och ringa fredag klockan 22. Absolut inte. Sen vet jag att det finns lärare som tycker att det passar dem och det får man ju respektera. Men jag har definitivt att den som säger att mitt hemtelefonnummer det är mitt. Jag lämnar inte ut hemtelefonnummer till föräldrar som ringer hit och vill ha det. /.../ men där är mailen jättebra för många föräldrar väljer att kontakta via mail och där kan jag som lärare välja när jag vill öppna min mail. (Rektor 1)

Man behöver inte vara kontaktbar alltid. Jag tycker att man kan använda mail, de kan man läsa när man har tid. Ibland har jag fått säga till lärare som har brunnit att de måste sätta en gräns mot föräldrar, vi skall inte vara en social instans. Det får inte bli för mycket privata angelägenheter. (Rektor 2)

Som klassföreståndare finns ett val om du vill ge ut ditt hemnummer, mobilnummer eller andra privata nummer.

Kontakten mellan hem och skola berör inte bara relationen mellan klassföreståndaren och lärarna. I enlighet med ovanstående beskrivning, känner klassföreståndarna att det främst är eleven som skall vara i centrum för arbetet vilket leder in i nästa tema.

4.1.2 Relationen till gruppen och den enskilda eleven

Här behandlas den relation och de sociala arbetsuppgifter och ansvar du som klassföreståndare har gentemot dina elever. Den tid som klassföreståndare tillbringar med sina ungdomar varierar väldigt mycket beroende på vilka ämnen man har. En lärare som är huvudansvarig för kärnämnen, matematik, engelska och svenska, träffar sina elever i undervisningen flera timmar i veckan, medan en slöjdlärare bara ser sina elever i undervisningen en gång i veckan.

Antalet elever man ansvarar för varierar mellan skolor, från ett tjugotal till sex stycken. När benämningen klassföreståndare används för att beskriva funktionen innefattar det fler elever att ansvara för än för en mentor som ansvarar för ett tiotal.

Som klassföreståndare eller mentor arbetar man för att eleverna som grupp fungerar och att eleven som individ utvecklas och mår bra. Arbetet är både pedagogiskt arbete så väl som socioemotionellt. Bland lärarna uttrycks att man har ett fostransansvar gentemot eleven och klassen. Detta sker främst genom att man jobbar med eleverna på till exempel klassråd eller mentorstid men även under sina egna lektioner. Man inhämtar information från andra lärare och använder den i arbetet så väl som skolans egna uppsatta värderingar, normer och liknande.

allt från att dom skolkar snattar och röker eller om de blir mobbade eller för att de själva mår dåligt för att de blir mobbade eller mår dåligt hemma och inte kan prata med sina föräldrar, vad som helst. Där är man ju en extraförälder mer eller mindre för ganska många av dom när man pratar om den sociala utveckling inte så mycket lära dem turordning, lära dem räcka upp hand, utan mer jag menar resten av livet som inte handlar om att lära sig massa olika saker. (Lärare 4)

Här påpekas att för en klassföreståndare skall kunna hantera sin uppgift, att få gruppen att fungera, är det viktigt att man träffar klassen ofta och inte bara på klassrådet några gånger i månaden eller någon gång i veckan. Det underlättar både för eleven och läraren för att man kan ta upp eventuella problem under tiden som de är aktuella. Detta leder i sin tur att man kan lösa problemen när de kommer.

Vi har delat in åttorna och niorna så de fick ha hemkunskap och slöjd varsin termin. Denna termin har jag inte alls haft mina åttor, så jag har inte träffat dem på en hel termin. (Lärare 8)

jag träffar alltså mina elever varje dag och löser saker och ting allt efter som det kommer. Och det är ju det optimala. /.../ det gör ju att klassföreståndaren fungerar som det skall göra. Jag träffar eleverna varje dag och behöver inte skälla en eller två dagar senare. Vi löser det mesta när vi är på väg in eller på väg ut eller under tiden. Och är det någon som vill ta upp något så tar vi upp det då och säger inte. Nej vi tar upp det på klassrådet om fjorton dagar. (Lärare 1)

man bör tänka på att man försöker ordna, generellt sett som rektor, att... det är ju en fördel att man faktiskt har dom eleverna man har ett mentorskap för, i undervisningen också-. Så att man kan bygga upp en relation med dem. Nu har jag träffat mina mentorselever väldigt mycket under de senaste två åren men i år träffar jag dom bara 40 min i veckan och ibland ännu mindre för att det har gått bort. Hade jag haft mentorselever på den nivån från början, hade det aldrig gått att bygga upp någon relation överhuvudtaget. Så det är en viktig del som man inte alltid kan lösa. (Lärare 4)

Lärarna som vi har intervjuat prioriterar eleverna och den relation de har till dem istället för exempelvis en bra relation till föräldrarna, vilket betonas i följande citat:

Det kan vara svårt. /.../ när man inte vet när uppdraget tar slut. Det kan jag tycka är en svårt bit i detta. /.../ jag har hellre ett förtroende med en elev än med en förälder. Jag går hellre längre i att en elev får prata av sig än att en mamma eller pappa får prata av sig. (Lärare 2)

Även lärare 3 pekar på hur viktigt relationen mellan den ansvarige klassföreståndaren och eleverna är:

Ja, det är ju det här, hur man än vänder och vrider på det, ansvar för de barn eller ungdomar som finns i klassen. Och har man tur har man en jämn och bra dynamisk klass. Har man otur utvecklas inte klassen så och då blir ju det arbetet större och tyngre då naturligtvis. (Lärare 3)

Bland lärarna anses det att det viktigaste ansvaret för en klassföreståndare är det socioemotionella ansvaret. Att man skall få en grupp med elever att samarbeta och ha förtroende för varandra. Samtidigt påpekar flera lärare att det är viktigt att hålla det pedagogiska i fokus, trots att man vill hjälpa eleven på andra sätt än med enbart skolarbetet.

Sen är det ju naturligtvis som så att det finns vissa bitar som inte handlar om skolresultat i den meningen där det handlar om en social situation som gör att man behöver, att man finns med även i sådana samtal. Även om jag är av den åsikten att jag inte är utbildad kurator och skall inte vara den som driver det utan jag skall lämna det till dem som kan det. Samtidigt så blir man ju då någonstans i början med i det här innan man lämnat över det till skolhälsovården. (Lärare 2)

Vi frågade våra intervjupersoner om det sett filmen *Vikarien* eller tv-serien *Klass 9 A* där lärarna i båda filmen och serien, går hem till eleverna och hjälper till med skolarbetet eller med sociala problem utanför sin arbetstid.

Vi frågade också lärarna om de kunde tänka sig att göra detta eller om de ansåg att det ingick i deras funktion som klassföreståndare. Bland lärarna anses det att de skulle kunna tänka sig att gå hem till en elev och hjälpa till med skolarbetet. Men de anser inte att det ligger i klassföreståndarens arbetsuppgifter utan att det främst är beroende på den specifika situationen eleven befinner sig i just för tillfället. Bland lärarna framkommer det att de har gått hem till en elev och hjälpt till men att det inte är rutin att göra det. Andra lärare uttrycker att det är på det sättet de önskar att arbeta.

Ja, det har hänt men det är inte rutin. Eh, det är nog någonting man skall vara restriktiv med annars gräver man sig sin egen grav. Ehm, jag har gjort det men det är inte något rutinmässigt. (Lärare 1)

Ja det tycker jag faktiskt. Och det kände jag med några av lärarna i den serien att det är ju så jag jobbar. Det är självklart mycket jobb, det är det, men man vinner på det i längden, för att det kräver mycket mera tid och energi att jobba emot det hela tiden och att göra extra ansträngningar det tjänar man på. Det ligger inte i uppdraget det kan man aldrig säga att det gör ,men jag tycker att det är...om en lärare känner att det är ett bra sätt...man har ju jättestor frihet... och då tycker jag självklart att man kan jobba på det viset. (Lärare 7)

Här uppmärksammar lärarna att man tar på sig ett för stort ansvar genom att följa med eleven hem och att arbetsbördan blir för stor. Men lärarna uppmärksammar även att det är svårt att se en elev som inte når målen. Då anser lärarna att man ska hjälpa till. Men att utöka sin egen arbetstid till kvällsundervisning är något som de vänder sig emot.

Är det en del av min arbetsuppgift skulle jag kunna gå hem till en elev. Jag kan se vissa situationer, jag skulle kunna använda min förtroende tid att prioritera min förtroendetid på det. Men då får det nog vara ganska speciella omständigheter. (Lärare 2)

Bland lärarna anses det att de skulle bara kunna tänka sig att gå hem till elever om den uppgiften ålades dem av rektor och att det ingick i deras arbetsuppgifter samt att de fick betalt för det.

Om jag hade 5 elever så, sure. Men nej, skämt å sido, nej det tror jag är att gå lite för långt. /../ att åka hem till någon skulle innebära att jag försakade andra delar av mitt arbete. (Lärare 5)

Bland rektorerna framkommer en annan syn på frågan..

Det låter ganska främmande att de skulle gå hem till eleverna. Ibland har vi ju hemundervisning men då är det något som vi har beslutat om särskilt och då får ju den läraren, antingen att man lägger det i en tjänst eller att man betalar den läraren för att ha hemundervisning Men det är ju en helt annan sak. Men det låter väldigt främmande. Att göra på det sättet. Sen vet jag att det förekommer, men det är inget som jag har gett dem i uppgift att de göra. Det är långt ifrån självklart. (Rektor 1)

Många av mina lärare gör det när vi ser barn som far illa/.../, grunden är ju att de skall lära här i skolan och förutsättningarna för att de skall kunna lära är att de mår bra. Om mina lärare då ser att en elev inte mår bra så/... /de förstår att man måste se hela barnet. (Rektor 2)

Vikten av att träffas ofta och att vårda relationen till eleven

Bland de intervjuade lärarna betonas att de bör träffa de elever som de ansvarar för flera gånger i veckan för att kunna bygga en relation till dem. De uppmärksammar att det är en av de absolut viktigaste detaljerna i det sociala arbetet med eleverna. Man måste börja bygga på relationen till och inom gruppen från dag ett om den skall fungera. Här påpekas att om man som klassföreståndare inte träffar sina elever speciellt ofta blir både läraren och främst eleverna lidande.

Eleverna måste känna att de kan lita på klassföreståndaren och att det är dit de kan vända sig om det uppstår problem. Finns inte den relationen och tilliten har man som klassföreståndare misslyckats med sitt uppdrag.

Lärarna uttrycker att de kan tänka sig att lägga sin privata tid eller förtroendetid till att hjälpa en elev med skolarbetet utanför skolan, men de påpekar att det inte är något de brukar göra. Det ligger heller inte något krav från skolledningen att göra det. Både lärarna och rektorerna betonar att man istället försöker lösa problemen i skolan så att både lärarna och eleven är överens vid dagens slut.

4.1.3 Det administrativa ansvaret

I klassföreståndarens funktion finns flera administrativa uppgifter, till exempel att hålla i föräldramöten, kalla till och genomföra utvecklingssamtal och skriva individuella utvecklingsplaner. Lärare 2 beskriver den administrativa funktionen av sitt klassföreståndarskap:

Sen ligger ju massa bitar i det att man skall ha utvecklingssamtalen, hålla ihop det. Här blir ju så att jag förlitar mig på mina kolleger som skriver skriftliga omdömen som jag förmedlar och IUP och sånt. Det är ju jag som klassföreståndare som ser till att det skrivs en sådan. (Lärare 2)

Ja det är ju en jättestor del det är jättemycket att hålla reda på med papper och dokumentation och IUP så klart, utvecklingssamtal, skriftliga omdömen så det är väldigt stor del administrativt/.../ jag tycker faktiskt att det som tar mest tid är det administrativa och det trodde jag inte innan jag blev lärare. (Lärare 7)

Lärarna betonar att det kan kännas som en arbetskrävande uppgift men det underlättar om man på skolan arbetar med två klassföreståndare i varje klass:

Det ingår ju naturligtvis att du skall ha föräldramöten och du skall ha utvecklingssamtal och du skall ha koll på det här. /.../ Att man så långt som det är möjligt är två klassföreståndare, sen räcker inte alla lärarna till. Men där det är möjligt eller där det är sådana som är unga eller nya så att man delar klassföreståndarskapet. (Rektor 1)

Det framkommer bland lärarna att denna uppgift har en pedagogiskt karaktär:

På det pedagogiska planet, så handlar det ju om, speciellt nu i sjuan, att hjälpa eleverna att få en struktur i sitt skolarbete. Och där känner jag ligger en del på mig som klassföreståndare. Jag tar nog det ganska mycket. Det tycker jag ligger på mig som klassföreståndare. Men när man tänker längre fram i högstadiet, när jag tänker på den nian som jag släppte i våras, där har de ju fått förhoppningsvis en struktur och en ordning på sitt skolarbete. (Lärare 2)

Bland lärarna uttrycks det att vissa perioder under terminen är arbetsamma, sett ur en administrativ vinkel:

Nej, svårt, det är tungt ibland. Vid den här tiden vartenda år likadant. Samtidigt som man skall förbereda sina egna samtal så skall man skriva om alla andra som man har i pärmen som man aldrig hittar. Så under en period blir det ganska stort och tungt och går inte alltid sin egen väg. (Lärare 3)

Enligt grundskoleförordningen finns ett krav på att den ansvariga läraren ska skriva en individuell utvecklingsplan för samtliga elever (se stycke 2.1.3 Klassföreståndarens olika funktioner). Detta betonas med följande citat;

Det som har kommit nu med individuella utvecklingsplaner och utvecklingssamtal som tar väldigt mycket tid, det blir ju inte lättare och lättare utan ju tydligare det blir vad man skall göra ju större blir arbetsinsatsen. /.../ att man lär sig planera lite bättre för varje år så att arbetsbördan skall minska på klassföreståndarna. Hjälpa dem på det sättet. (Rektor 1)

man är ju intresserad av hur det har gått sen förra utvecklingssamtalet, jag ser en kontinuitet i det där, och då plockar man ju då normalt fram det gamla och så ser man hur det gått sen dess. Vad hade vi för synpunkter då och vad har vi för synpunkter idag. (Lärare 1)

Dokumentation leder till utveckling

Det är den administrativa delen av arbetet som av lärarna anses vara en betungande och tidskrävande uppgift. Trots det påpekas det att om de gör en dokumentation av elevernas utveckling så underlättas det vidare arbetet. Till exempel att man kan göra uppföljningar av tidigare utvecklingssamtal.

Även när det kommer till de administrativa uppgifterna är det eleven som är i fokus. Dokumentationen av elevens utveckling är till för att hjälpa och underlätta för eleven. Det är något som lärarna, trots arbetsbördan, anser vara ett bra verktyg som leder till att eleven utvecklas.

4.1.4 Det kollegiala samarbetet

Vi har valt ta att med både samarbetet mellan lärarna som kolleger och samarbetet mellan lärarna och skolledningen under denna temapunkt. De vi intervjuat har påpekat att om det uppstår problem som man behöver hjälp med är det primärt till sina kolleger man vänder sig för att få stöd och råd. Bland lärarna framkommer det att man väljer att först ta upp problemet med sina kolleger i arbetslaget för att få råd om hur de efter det skall gå till väga. Det är först vid större problem som lärarna vänder sig till skolledningen istället för en kollega eller arbetslaget.

har man ett elevärende som känns svårt har man ju hjälp av att kunna gå in och prata med dem. Där finns ju också elevvårdsteamet. Där tycker jag man får stöd av dem. Jag känner nog att jag kan gå in till rektorerna om det är något. Många de här bitarna så har ju rektorn någonstans delegerat det till mig kraven finns ju inte på mig utan kraven finns ju i skollag, förordningar och liknande och kraven finns ju på rektorn. Men samtidigt förstår ju rektorn att ansvaret ligger på klassföreståndarna. (Lärare 2)

Det kan också innebära problem med kollegorna vilket visas med följande citat:

här är ett så litet arbetslag och det blir svårt när det då är någon som bromsar. De flesta här är konflikträdna och vill inte ta tag i något och när denne som inte vill vara med går och gör sitt eget i alla fall trots att man kommit överens. Det skall naturligtvis vara flexibelt men man måste vara överens och det blir ofta fel. /.../här skall det lösa sig självt. Det finns ingen som tar ansvaret, inget svart eller vitt. (Lärare 8)

Bland rektorerna framkommer det att det är rektor eller skolledningen på en skola som delegerar uppgiften att ta hand om en viss grupp elever till klassföreståndarna. I den uppgiften skall läraren, påpekar rektorerna, ha en paraplysyn över sina elever och se till att allt fungerar så bra som det är möjligt för individerna i gruppen.

Jag måste ställa krav på klassföreståndarna att de skall ha utvecklingssamtal och att de skall skriva utvecklingsplaner med sina elever samtidigt som jag måste visa att jag förstår att det är en jättejobbig uppgift. /.../ Jag är naturligtvis ansvarig att lärarna får den informationen som de skall ha. Men det är inte lätt. (Rektor 2)

Men självklart är det jag som skolledare som skall se till att klassföreståndarna får de redskap de behöver för att kunna göra det här. (Rektor 1)

Det framkommer i intervjuerna med lärarna att det finns en lång rad redskap som läraren kan ta till sin hjälp i form av elevvårdsteam eller liknande, där det oftast ingår en kurator och en skolsköterska. Man har även skolledning och kollegiet av lärare till hjälp om man stöter på problem som är för stora att själv handskas med. Lärarna betonar att de känner en trygghet i att man har det stödet bakom sig. Inte minst ifall det skulle dyka upp ett problem som lärarna finner ohanterligt även om det är i första hand klassföreståndaren som skall ta tag i problemet. Rektorerna bekräftar detta genom att uttrycka att det är klassföreståndaren som först ska ta tag i ett problem och om denne inte kan lösa det, går vidare till skolledning eller elevvårdsteam.

Det är ju så att jag träffar ju, jag delegerar ju det ansvaret att vara den sammanhållande faktorn till klassföreståndarna. De skall ju i första hand se till om det är någon som mår dåligt, om det är någon som inte klarar sig bra, om det är konflikter och i första hand skall ju de, om det är en konflikt, är det i första hand klassföreståndarna som skall ta tag i det. Det är ju inte så att jag skall komma till undsättning alltid. Men sen finns ju jag som bollplank och jag finns och kan handleda i situationer och är det allvarliga situationer så blir jag inblandad. Men det är viktigt att man inte går förbi klassföreståndaren utan att klassföreståndaren finns med. Oavsett om det gäller pedagogiska frågor där elever behöver stöd eller om det är konflikter eller det som har hänt. (Rektor 1)

Lärarna påpekar även problem med att ha sina kolleger som stöd.

Sen kan jag känna en situation som är svår i fråga till sina kolleger när man ibland hamnar i situationer där det finns missnöje med en lärare. Man sitter på ett utvecklingssamtal och jag får kritik som är riktad mot en kollega. Det är också svårt tycker jag, hur man skall hantera det. Ibland vet man ju att det här är alldeles riktigt och sant men hur man skall hantera det. (Lärare 2)

Här framkommer det även att det kan uppstå lojalitetsproblem mellan elever och kollegor. Elever kan komma med problem rörande en kollega till klassföreståndaren som denne inte känner sig bekväm att hantera själv.

Det finns saker som kan vara svåra för en klassföreståndare när man delegerar. För ibland kan ju elever komma till sin klassföreståndare och säga att en lärare har varit dum eller dålig eller orättvis. Då hamnar klassföreståndaren i en väldigt taskig situation. Som klassföreståndare skall man ju inte behöva gå och tillrättvisa eller ta sådant med sina kolleger utan då tycker jag väl då att det är min uppgift som rektor i så fall. /.../ klassföreståndaren skall ju inte stå som en arbetsgivare och hålla koll på sina kolleger. Om det är enkla saker kan ju klassföreståndaren ta det. (Rektor 1)

Bland rektorerna anses vidare att skolledningens kollegiala samarbete med lärarna i omvänd ordning kan bli problematiskt.

Det kan ju vara så att föräldrar vänder sig direkt till mig. Det är inte ofta men det händer ibland. Det kan ju vara olika saker. Där får man ju fundera lite grann beroende på vad det är, ofta är det naturligt att ta med klassföreståndaren. Men ibland kan det ju vara saker där föräldrarna inte önskar att ta med klassföreståndare. (Rektor 1)

Lärarna och rektorerna betonar att det, även inom det kollegiala samarbetet, är eleven som är i centrum men att vissa problem inte kan lösas enbart av klassföreståndaren.

Trygghet hos kollegerna

Merparten av de lärare vi har intervjuat betonar att de känner en trygghet i att ha kollegerna som stöd. Om de stöter på problem som känns svårösta verkar de främst vända sig till arbetslag eller liknande konstellationer för att söka en lösning. Bland lärarna, framkommer att yrket ibland är ett ensamt yrke då man har ansvar för en grupp elever. Ett ansvar som upplevs tungt och svårt. Klassföreståndaren har då sina kolleger att vända sig till för att få tips och råd. Även hos rektorerna framkommer en trygghet i att de vet att de har lärare på sin skola som kan lösa problem längs vägen. De har delegerat ansvaret för en klass till klassföreståndarna och de menar att de känner sig trygga med att deras lärare vet hur de skall handskas med situationer som kan uppstå. I annat fall finns rektor där som ett bollplank eller som en hjälp ifall problemen skulle bli för stora. Tryggheten bygger på förtroende och tillit inom relationen till kollegerna.

4.1.5 Erfarenheter och förutsättningar

De lärare vi har intervjuat har alla sina egna förutsättningar och erfarenheter av att vara klassföreståndare. Dessa förutsättningar skiljer sig åt på flera sätt. Vilken utbildning de har fått, tidigare erfarenheter, antal verksamma år i skolan samt vidareutbildning är olika faktorer som lärarna själva nämner.

Sen hade jag ju vickat en massa innan jag gick den utbildningen så jag hade sett skolan inifrån. Sen har man ju trots allt en bild av skolan av sin egen skoltid. Och jag hade ett antal ganska bra roller, rolemodels kan vi kalla dem för, förebilder, så jag kände mig inte främmande. (Lärare 1)

Bland lärarna anses att det var lärarens egna erfarenheter som gav honom/henne den grund som läraren kunde bygga sitt klassföreståndarskap på. Att den egna erfarenheten från vikariat och efter att ha sett andra lärare agera var av stor vikt då läraren själv blev klassföreståndare. Genom sina egna erfarenheter kände sig läraren redo att ta på sig ansvaret.

Lärarna betonar också att det finns de som inte är lämpade för att arbeta som klassföreståndare. Bland lärarna betonas också att det är något man har inom sig och som man måste känna för. Har man inte det klarar man inte av att hantera och ansvara för en klass så som man borde.

Kan man vara klassföreståndare så kan man, kan man inte så fattar man inte. Det är svårt att lära, har man inte fattat hur man skall vara det så blir det nog svårt att lära sig, tror jag alltså om jag skall vara ärlig. En del är ju inte så bra på det. (Lärare 1)

Jag tycker mig ha sett genom åren ett antal klassföreståndare som har funkade mindre bra och ett av skälen kan ha varit att de har inte velat bli det, inte velat vara det. Då vet jag inte hur man skall fortbilda någon, vill de inte så vill de inte och då lär de ju inte göra ett bra jobb. Det är ju inte så gott om dem men de finns. Det är en fråga om ansvar framförallt. (Lärare 1)

Det som framkommer ur intervjuerna är att klassföreståndarskapet är något som man antingen kan eller inte kan. Man kan inte lära sig att ansvara för eller hantera människor, det är något som man måste ha med sig, en social färdighet som måste finnas. De andra bitarna, att undervisa eller utföra administrativa uppgifter är något som man kan lära sig genom utbildning.

Jag kan inte känna att det finns något sådant organiserat. Det är nog bara något som förväntas klara av. Det jag kan känna att vi fick av utbildningen är åtgärdsprogram. Det är ju också en klassföreståndaruppgift. Det fick jag med i min utbildning. /.../ just sådana specifika bitar har vi haft genomgång av med inte det allmänna klassföreståndarieriet. (Lärare 2)

Jag tycker att jag har någorlunda förberedelse på ett sätt. Men så är det ju så att det aldrig är lika. Individerna man möter de förändras hela tiden egentligen och det är så himla mycket som på verkar. Det kan gå snabbt bra och det kan gå snabbt dåligt. Man får försöka så gott man kan och improvisera så gott man kan. (Lärare 3)

Läraren påpekar att man måste kunna improvisera och att man inte alltid kan gå efter regelboken. Det finns inga fasta ramar eller utbildningar för hur du som klassföreståndare skall bete dig i specifika situationer. Man får ta det allteftersom och man lär av sina egna erfarenheter hur man skall bete sig. Då vi frågade lärarna huruvida de fått något specifik utbildning för att vara klassföreståndare svarar de flesta nekande. Bristen på behövlig utbildning på högskolan är något som uppmärksammas bland lärarna. De anser att de har fått en del fortbildning på sina arbetsplatser, lärt sig själva hur de skall göra eller fått erfarenheter genom att vara med en kollega, men inget specifikt under deras utbildning. Den fortutbildningen de talar om kan vara gruppsamverkansövningar eller SET-utbildningar³.

Ja, det har man fått lära sig själv liksom. (Lärare 7)

Det man har då, många av oss har gått en såkallad SET-utbildning, socioemotionell träning, det är ett antal verktyg och grepp man kan använda sig av för att fästa uppmärksamhet på frågor, inställningar och attityder. Den möjligheten finns.

(Lärare 3)

Nej det tror jag inte, nej inte konkret. Men dels praktiktillfällena då jag gjorde min lärarpraktik då passade jag på att vara med på en del utvecklingssamtal. Sen när jag började på den förra skolan då hade jag en väldigt bra klassföreståndarkollega. Så då gjorde vi så att vid de första utvecklingssamtalen så satt vi dubbelt just för att jag skulle få lite så. Men det är ju en utbildning som hon gav mig. (Lärare 2)

Vikten av erfarenhet blir även en del i vilka förutsättningar man får med sig från sin lärarutbildning.

Ja nej alltså jag på ett teoretiskt plan så ingick det i lärarutbildningen dels den här grejer, föräldrakontakten och så vidare eftersom vi läste mycket av utbildningen tillsammans med dom som inriktade sig på yngre åldrar, eftersom min utbildning sträcker sig från högstadiet, gymnasiet och vuxenutbildning. Men hade jag inte jobbat två år innan jag gick min lärarutbildning och då redan varit klassföreståndare hade jag inte snappat upp dom här sakerna som sägs alltså det är lite abstrakt, just det här med föräldrakontakten etc etc till man har gjort det. Det är mer en erfarenhetsfråga. Men vi definitivt inte haft någon samtalsträning eller sånt. Vi har inte haft så som socionomer eller andra yrkesgrupper har på sin utbildning, absolut inte varken för att prata med föräldrar eller eleverna. Det är lite synd. (Lärare 4)

Erfarenhet

Enligt de intervjuade lärarna framkommer att man inte kan lära sig att bli en person som lämpar sig till att bli klassföreståndare. Samtidigt är det något som är av stor vikt inom läraryrket enligt lärarna. Lärarna vi har intervjuat ger inte uttryck för att de inte fått någon specifik utbildning i att vara klassföreståndare. Det är något man lär sig av erfarenheten eller med tidens gång. Erfarenheten från mer vana kolleger är den främsta kunskapskällan då det kommer till att vara klassföreståndare. Många lärare har påpekat att de har haft en kollega som stöd de första året eller åren som klassföreståndare. Att komma ut som nyexaminerad lärare och ta ansvar för en grupp elever upplevs svårt. Om man däremot är två stycken om ansvaret blir det en trygghet i sig då man lär sig av den mer erfarna kollegan. De lärare som har egna erfarenheter med sig såsom tidigare vikariat eller liknande känner sig mer förberedda inför uppgiften. De har fått en insyn i hur skolan fungerar och känner sig mer redo.

³ SET står för social emotionell träning och är ett manualbaserat program som syftar till att främja barns och ungdomars psykiska hälsa och att främja en positiv utveckling hos våra barn och ungdomar. Programmet går ut på att stärka skyddande faktorer på individ- grupp och skolnivå. Se http://www.birgittakimber.se/birgittakimber/extern/social_och_emotionell_traning.htm (091215) för vidare information.

4.1.6 Sammanfattning

Det första temat som vi tog upp var relationen och kontakten mellan *hem och skola*. Det lärarna påpekar är att det faktiskt är klassföreståndarens ansvar att föra den kontakten men att det är självklart att föräldrarna kan kontakta klassföreståndaren om problem eller frågor uppstår.

Lärarna är positivt inställda till att elevernas föräldrar kontaktar dem men att det faktiskt finns en gräns för hur långt den kontakten får gå. En lärare har en viss arbetstid där han eller hon är bunden till att vara i skolan. Utanför den bestämda tiden är läraren en privatperson. De klassföreståndare vi intervjuat ser helst inte att föräldrarna kontaktar dem utanför deras arbetstid om det inte är något verkligt akut som behöver avhandlas. Dock ställer de sig positiva till att föräldrarna mailar vid mindre akuta frågor då lärarna kan bestämma själva huruvida de skall öppna sin mail eller inte. De vill att deras privattid skall respekteras. Även om man som klassföreståndare önskar att elevernas föräldrar skall vara intresserade av sitt barns skolgång kan det ibland gå till överdrift då det kommer till föräldrarnas åsikter om vilket betyg deras barn skall få och så vidare.

Men vad de flesta lärarna pekar på är att de tar den diskussionen med föräldrarna men att de aldrig går över huvudet på den berörda eleven. Eleven skall vara klassföreståndarens primära uppgift och fokus och de skall verka för att eleven skall ha en bra skolgång. Inte att föräldrarna är nöjda med sitt barn.

Under de samtal som vi har genomfört med klassföreståndare och rektorer har vi insett att det de lägger störst vikt vid är att *eleven skall vara i centrum* och att skolan är till för dem. Man vill som lärare underlätta skollivet för sina elever i så stort utsträckning som det går då man är medveten om att ungdomar som befinner sig i grundskolan senare år går igenom stora personligt förändringar på det sociala, fysiska och psykiska planet. Det är den biten av klassföreståndarskapet som lärarna verkar finna vara den viktigaste.

Det är den socioemotionella relationen med elevgruppen och den enskilda eleven som är det absolut viktigaste temat inom klassföreståndarens ansvar enligt dem själva. Eleverna som befinner sig i grundskolans senare år skall på något sätt fostras av lärarna att ta på sig ett större ansvar för sig själva och sina studier. Även detta ligger i relationen mellan läraren och eleven. Eleven skall växa med sitt ansvar och klassföreståndaren blir till en annan vuxen, förutom elevens vårdnadshavare eller förälder, som skall finnas till för eleven om eleven får problem på vilket område det nu må vara. Skolan, klassföreståndaren och de andra vuxna som finns omkring dem skall finnas där för eleven och de skall arbeta för att elevens skolgång i alla aspekter blir så problemfri som möjligt och att de hjälper eleven på alla sätt de kan.

En annan viktig del är det *administrativa temat*. Flera av klassföreståndarna ser denna bit lite som ett nödvändigt ont. De är införstådda med att de har fått ett ansvar delegerat från rektorerna eller skolledningen att skriva IUP, hålla i föräldramöten och utvecklingssamtal men det är också den delen av klassföreståndarskapet som tar mest tid. Även rektorerna är medvetna om att det administrativa ansvaret hos klassföreståndarna kräver mycket tid och kraft av dem. Men att de försöker verka för att underlätta just den biten för lärarna så att de får en lite lättare arbetsbörda att tampas med. Men klassföreståndarna är även införstådda med att denna dokumentation över elevernas utveckling är viktig i deras eget arbete. Att man under ett utvecklingssamtal kan plocka fram tidigare dokument och hänvisa till dem eller att man kan visa på en faktisk utveckling hos eleverna, är en tillgång.

Det fjärde temat är *det kollegiala samarbetet* där vi räknar in både relationen lärare emellan och relationen mellan lärarna och skolledningen. Vår uppfattning är att klassföreståndarna känner en trygghet i att arbeta i arbetslag eller att de kan vända sig till sina kolleger då de stött på problem med sin grupp eller med en enskild elev.

Problem som inte är av allvarigare karaktär vill lärarna helst lösa själva eller genom kollegiet av lärare och det är först då problemen har blivit för stora för att klaras av på den nivån som de vänder sig till skolledningen. Men lärarna känner att de har stöd från skolledningen och att skolledningen kan gå in i jobbiga situationer, exempelvis där kritik av en kollega har getts av en elev eller en situation där man hamnar i en knivig situation med en förälder. Skolledningen kan här ta det övergripande ansvaret och antingen medla eller lyfta en tung börda från klassföreståndarens axlar.

Det femte och sista temat handlar om *lärarnas erfarenheter och förutsättningar*. Här behandlas lärarnas påpekanden om bristen på nödvändig utbildning inför klassföreståndarskapet och hur de löst det problemet.

På de flesta skolorna har man löst de första åren genom att man så långt som det är möjligt är två klassföreståndare. Många av lärarna har uttryckt en trygghet i att få gå med en mer erfaren kollega de första åren från vilken de lär sig klassföreståndarskapets funktioner. Som lärare arbetar du med människor. Det är ett arbete med många sociala funktioner, men vissa av lärarna pekar på att de sociala funktionerna inte går att lära sig. Du är antingen bra på det eller inte och det finns ingen fortbildning som kan hjälpa dig. Samtidigt kan det vara en mognadsfråga, att du som nyexaminerad lärare inte har de erfarenheterna som behövs för att ansvara för en grupp elevers utveckling. Någon lärare har pekat på att dennes erfarenheter från tidigare vikariat var till stor nytta då lärarutbildningen genomfördes. Läraren menar att om den inte hade haft sina tidigare erfarenheter hade läraren inte sett de delar som berör klassföreståndarskapet lika tydligt i sin utbildning.

5 Slutdiskussion

5.1 Med eleven som utgångspunkt

I vårt resultat framgår det att lärarna vi intervjuat anser att eleven är och skall vara den primära uppgiftslämnaren i kontakten med hemmet. Det är eleven som ska informera sina föräldrar först och främst, inte läraren. Detta är något som inte direkt är förenligt med läroplanen. Enligt läroplanen är det lärarens ansvar att fortlöpande kontakta och informera föräldrarna om elevens trivsel, utveckling med mera (se stycke 2.1.1 Nationella styrdokument). Man överlåter alltså en del av sitt ansvar på eleven. Det är inte heller något som finns beskrivet i litteraturen vi behandlat (se stycke 2.1.3 Den administrativa funktionen).

En anledning till att man gör detta är för att det är ett sätt att lära eleven att ta ansvar för sig själv. Detta är, till skillnad från kommunikationen med föräldrarna, något som har stöd i läroplanen (se stycke 2.1.1 Nationella styrdokument). Det är också ett sätt att förbereda eleven för steget upp till gymnasiet som trots allt, nästan alla elever fortsätter till. Även detta har förankring i läroplanen där det beskrivs att lärarna skall utgå från att eleverna kan och vill ta ett personligt ansvar för sin inläring och för sitt arbete i skolan (se stycke 2.1.1 Nationella styrdokument). Vilket i sin tur medför att lärarna skall verka för att eleverna tar ett ökat ansvar för sin egen skolgång. Att eleven får ett ökat ansvar går att härleda till de tre ovanstående funktionerna. Läraren överlåter en del av sin administrativa funktion till eleven då eleven bör vara den primära uppgiftslämnare. Att läraren gör det av pedagogiska skäl då man fostrar eleven till att ta större del av sin egen kunskapsutveckling men även att man fostrar eleven till att mogna socialt med hjälp av en större ansvarsbörda.

Hur det är att arbeta utefter det här och hur det praktiskt fungerar med att eleven är den primära uppgiftslämnaren framgår inte i våra intervjuer. Däremot kan man tänka sig att det inte är helt utan problematik. Att en elev på högstadiet tar det ansvaret och berättar för sina föräldrar hur ens kunskapsmässiga utveckling ter sig i skolan är för oss främmande. En elev i den åldern har, anser vi, inte den mognaden. Med detta som bakgrund är det snarare troligt att det inte är eleven som egentligen är den primära uppgiftslämnaren utan läraren. Idealiskt vill man att det ska vara eleven som är uppgiftslämnare men man vet samtidigt att så inte är fallet. Därför svarar man som lärare att eleven är den primära uppgiftslämnaren. Belägg för detta ser vi i maillkontakten som lärarna har med föräldrarna (se stycke 4.1.1 Hem och skola). Rektor uppmanar alla klassföreståndare att skaffa sig en maillista till föräldrarna så att viktig information når föräldrarna även om eleven glömmer att lämna den. Man har så att säga en livlina att förlita sig på som lärare om informationen är av sådan natur att den bör och skall nå föräldrarna.

Att arbeta med eleven som primär uppgiftslämnare kan vara något som hänger samman med de förändringar som gjorts i skolan i och med decentraliseringen i början av 1990-talet. När lärarrollen förändrades till att bli mer av ett ledarskap blir det naturligt att det snarare är eleven som ska vara den primära uppgiftslämnaren (se stycke 2.2.3 Ledarskap). Klassföreståndarens funktion blir att leda och stötta eleven mot det man vill uppnå, som i det här fallet är att informera om sin utveckling.

5.2 Föräldrakontakt

Det framkommer av vår undersökning att kontakten med hemmet ses som något av en svårhanterlig uppgift av klassföreståndarna. De lärare vi har intervjuat ger en bild av föräldrar som är antingen för mycket eller för lite intresserade av sitt barns skolgång. Antingen att man som klassföreståndare får jaga föräldrarna att komma till skolan eller att föräldrarna själva har för starka åsikter om hur skolan bör skötas.

Däri ligger även problematiken med de föräldrar som inte förstår sitt barns skolsituation utan där läraren måste gå in och förklara hur skolan fungerar för föräldrarna.

Lärarna vi intervjuat anser att de ibland får inta ett slags fostransroll även gentemot föräldrarna och att de däri måste sätta gränser.

Det är inte föräldrarnas sak att ställa krav på skolan, det är elevernas sak. Huruvida eleverna på högstadiet är medvetna om detta låter vi vara osagt. En förälder som kommer och kommenterar sitt barns betyg måste få information från läraren att betyget inte är förhandlingsbart utan att man har följt de uppsatta målen. Många av lärarna har här pekat på att de tar en sådan diskussion med föräldrarna om det krävs. De menar att det är elevens skolgång och utveckling som skall vara i centrum och att det inte är föräldrarnas sak att diskutera betygen. Det är en diskussion som skall föras mellan eleven och den betygssättande läraren. Självklart bör föräldrarna vara medvetna om elevens kunskapsutveckling men det är inte det som skall vara det primära. Inte heller är det föräldrarnas sak att ställa krav på att deras barn skall få ett visst betyg eller ej. Det är upp till den ansvarige läraren och eleven att följa elevens kunskapsutveckling och således sätta betyg därefter.

Detta är ännu ett arbetssätt för att få eleven till att bli en självständig individ och att få eleven till att ta ansvar för sin egen skolgång. Lärarna strävar efter att forma eleverna till självgående individer.

Även här kan vi se en koppling till den förändrade lärarrollen. Klassföreståndaren leder eleven mot elevens egna mål, inte föräldrarnas.

Ett stort problem med att arbeta på detta sätt beskriver lärarna är inskränkningen på deras privatliv. När det kommer till frågan huruvida det är rimligt att begära att en lärare skall ta sin egen privattid i anspråk för att sköta föräldrakontakter uppmärksammar lärarna att detta inte är rimligt. Denna tid är deras egen. Då skall inte föräldrakontakter ske om det inte är av absolut akut karaktär. Nästan ingen av lärarna lämnar ut sitt hemnummer och man får känslan av att de som lämnat ut sitt privata mobilnummer ångrar det valet då föräldrar ringer i tid och otid. Kontakten med föräldrarna är något som lärarna anser ryms inom deras arbetstid och inte skall ske på deras privata tid.

Detta är konsekvent med synen på att det är eleven man arbetar tillsammans med och inte föräldrarna, på föräldrarnas villkor. Däremot anser lärarna att kontakt kan ske via mail då lärarna själva kan välja om de vill svara eller inte. Du har som lärare en viss tid som du skall vara i skolan och däröver har du förtroendetid. Vad du därefter gör är din privatsak och lärarna uttrycker att den tiden viktig för dem. Man behöver ha tid utanför arbetet för att klara av att ladda om och få ny inspiration. Man kan inte alltid vara tillgänglig på telefon även om många föräldrar verkar tro det. Det är eleven man arbetar med och det är när man träffar eleverna som man arbetar med dem.

5.3 Administrativa uppgifter

Att ge eleverna en struktur i sitt skolarbete är ett slags administrativt ansvar som ligger hos klassföreståndaren. Men samtidigt blir gränsen flytande då det även rör sig på ett pedagogiskt plan. Många av de arbetsuppgifter som klassföreståndaren har inte några fasta gränser utan dessa är flytande och att man ibland inte kan klargöra vad ett område börjar och ett annat slutar. Men oavsett detta har en klassföreståndare på grundskolans senare år stora och tidskrävande administrativa uppgifter som i vissa lägen kan vara svåra att hinna med. Förutom att du som klassföreståndare skall hålla i dina egna utvecklingssamtal skall du även hinna med att skriva omdömen om andra elever som du undervisar för att dina kolleger skall kunna berätta för sina elever om hur det går i de elevernas kunskapsutveckling.

Det är förstäeligt att man som klassföreståndare kan se perioder då man genomför sina utvecklingssamtal som tyngre än övriga delar av terminen. I de flesta fall kommer föräldrarna som de skall och eleverna har inga direkta problem med sitt skolarbete. Men man har som klassföreståndare ett hjärta som ömmar för sina elever vilket kan försvåra det administrativa arbetet ytterligare.

Planering och dokumentation av hur elevernas skolgång fungerar är en viktig del av klassföreståndarens funktion. Det är en arbetskrävande bit som tar mycket tid. Då du som klassföreståndare har en kontinuerlig kontakt med dina elever och föräldrarna till dina elever kan det vara skönt om man har ordning och reda på de administrativa uppgifterna.

Trots det tidskrävande arbetet med utvecklingsplaner och så vidare anser lärarna att det är ett användbart redskap i arbetet med att följa eleverna. I slutändan är det ändå lönsamt att lägga ner den tid det kräver.

5.4 Kolleger

I våra intervjuer framkommer det att lärarna anser sig ha stor nytta av sina kolleger. Det är främst genom sina kolleger som man anser sig få kunskap om hur man sköter uppgiften som klassföreståndare. Det är dock inget som förvånar. I och med att det finns såpass lite litteratur skriven om klassföreståndarens funktioner, inga direkta styrdokument samt sparsam utbildning i ämnet, vart skulle klassföreståndarna vända sig om inte till sina kollegor.

Vi upplever, med vår lärarutbildning i färskt minne, att den utbildningen man får från universitet inte stämmer överens med hur verkligheten ser ut. Även våra intervjupersoner har uttryckt detta. De upplever att deras utbildning inte har hjälpt dem nämnvärt i deras uppgift att vara klassföreståndare. Det är en funktion som man lär sig med tiden och av mer erfarna kolleger. De som har tidigare erfarenheter av att vara lärare med sig då de påbörjar sin utbildning pekar dock på att de har kunnat tillgodogöra sig en del av utbildningen gällande klassföreståndarskapet. Deras egna erfarenheter har då gett dem en bättre grund att börja med. Erfarenheterna har gjort att de kunnat plocka upp det som rört klassföreståndarskapet och lärarens ansvarsfunktion i utbildningen på ett annat sätt än vad deras oerfarna kurskamrater har gjort.

5.5 Sammanfattning

Sammanfattningsvis kan sägas att klassföreståndarens funktion idag handlar främst om att vara en ledare eller ett stöd för eleven i dess skolgång. Man är ett stöd i den kunskapsmässiga utvecklingen så väl som i den socioemotionella utvecklingen. Som klassföreståndare arbetar man utefter elevens egna förutsättningar och uppsatta mål. Klassföreståndaren strävar efter att skapa elever som själva tar ansvar för sin skolgång och att förbereda dem inför nästa steg i livet, vad det än må vara.

Att vara erfaren är något man som lärare växer in i. Det är en funktion som man lär sig att hantera med åren med hjälp och stöd från sina kollegor. Även om det stundom är betungande och motigt är det målet man är fokuserad på, att få självständiga autonoma elever.

5.6 Metodreflektion

Vi valde att intervjua lärare på högstadiet för att svara på vår frågeställning. En intervjustudie ger en nyanserad bild av hur ett problem kan se ut men samtidigt ger metoden ett subjektivt tolkat resultat. Vi har konstruerat frågor utefter våra förkunskaper och med vår frågeställning i åtanke. Detta påverkar våra frågor så väl som hur vi tolkar svaren och med det vårt resultat. Trots detta, anser vi, att det ändå bara är en intervjustudie som kan få fram den nyanserade bild vi strävar efter. Lärarna har fått uttrycka sin spontana åsikt och syn på klassföreståndarskapet. Styrningen av svaren har försökt hållas på så låg nivå som möjligt och svaren har tolkats så fördomsfritt som möjligt. Vi är medvetna om att subjektiviteten i vårt resultat finns men att fördelar överväger nackdelarna.

Totalt har vi intervjuat tio personer, varav åtta var verksamma klassföreståndare. Detta är relativt få intervjupersoner för att dra mer generella slutsatser. För att göra detta borde intervjuerna vara betydligt fler. Framför allt är antalet rektorer för litet för att kunna dra några större slutsatser. Vår ambition var att intervjua upp emot 15 personer. Tyvärr uppnådde vi aldrig denna siffra.

Vi kan dock med hjälp av de intervjuer vi genomfört kunna se vissa genomgående tendenser som vi redovisat i vårt resultat. Men de tendenser vi sett har en empiriskt grund och säger något om hur verkligheten kan se ut.

5.7 Förslag på fortsatt forskning

Som förslag på vidare forskning inom vårt område vill vi föreslå att man undersöker klassföreståndarens funktioner mer utförligt genom att till exempel intervjua fler lärare och fler rektorer. Vi hade gärna sett att vi hade intervjuat fler men att detta inte rymt inom ramarna för examensarbetet. Att intervjua fler lärare samt att intervjua under en längre tid skulle kunna ge mer fördjupad kunskap på hur lärare och rektorer ser på klassföreståndarskapet. Med fler och djupare intervjuer kan dessutom nya aspekter av klassföreståndarens funktion komma fram.

Man kan även koncentrera sig på att titta närmare på en av klassföreståndarens funktioner, till exempel den socioemotionella funktionen. Denna funktion är som vi har visat en mycket diverse och omfattande funktion som dessutom innefattar människor som inte är lärare, både i och utanför skolan.

Ett annat område som är värt att titta närmare på är de lokala styrdokument som finns på skolor rörande klassföreståndaren. Man kan undersöka närmare hur de utformas, efterföljs och utvärderas. Men även om och hur de förmedlas till lärarna. Är de lokala styrdokumenten till något stöd för lärarna eller inte? Som det har framgått i vår presentation av styrdokument är de lokalt varierande och tar upp många olika arbetsuppgifter som tillskrivs klassföreståndaren.

I de lokala styrdokumenten framgår inte tydligt hur och av vilka dessa har utformats och hur de efterföljs och utvärderas. Man kan även tänka sig att klassföreståndarens funktion inte helt och hållet finns dokumenterad i dessa dokument och att det finns mycket outtalat.

Till exempel är tiden som lärare lägger på funktionen som klassföreståndare ej kartlagd och hade också det varit ett intressant uppslag för fortsatt forskning.

Detta är några av många förslag på fortsatt forskning. Vi har upplevt under vårt arbete att klassföreståndaren är lite av en bortglömd funktion i skolan som tåls att tittas närmare på

Referenslista

Adelswärd, V., Evaldsson, A-C. & Reimers, E. (1997). *Samtal mellan hem och skola*. Lund: Studentlitteratur.

Andersson, I. (2004). *Lyssna på föräldrarna. Om mötet mellan hem och skola*. Stockholm: HLS Förlag.

Arkhammar, B-M., Cronholm, M., Flodin, A M., Hanson, B., Hederöth, J. & Lindberg, I. (1983). *Klassföreståndare i praktiken*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.

Asp Onsjö, L. (2006). *Åtgärdsprogram- dokument eller verktyg? : en fallstudie i en kommun*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.

Carlgren, I. (2005). Vad har hänt med läraryrket?. I A. Forsell (Red.), *Boken om pedagogerna* (s.258-285). Stockholm: Liber.

Claesson, S. (2009). *Lärares hållning*. Lund: Studentlitteratur.

Ekholm, M. & Fransson, A. (1994) *Praktiskt intervjuteknik*. Göteborg: ePan, Nordstedt.

Grundskoleförordningen, Skolverket, 2009-11-26

http://www.birgittakimber.se/birgittakimber/extern/social_och_emotionell_traning.htm, 2009-12-15

<http://www.gislaved.se/download/18.4bca58f212301dbedb98000563/Plan+mot+mobbing+0910.pdf>
2009-12-15

<http://www.sandviken.se/download/18.7ebfdce8118cb0022ef800012490/Livskunskap%2Binformat%2Btill%2Bf%25C3%25B6r%25C3%25A4ldrar%2B2.pdf>, 2009-12-15

http://www.stat-inst.se/document/Eknas_skolplan.pdf, 2009-12-15

<http://www.torpa.vanersborg.se/res/Default/torpaskolanslevhalsoplan20081.pdf>, 2009-12-15

Johansson, B. & Svedner, P O. (2006) *Examensarbetet i lärarutbildningen – Undersökningsmetoder och språklig utformning*. Uppsala: Kunskapsföretaget.

Utbildningsdepartementet. (1994). *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet. Lpo94*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.

Lund, K. & Nilsson, N-E. (1992) *Mer än en kvart om året*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.

Nestor, B. (1995). Skolledaren och det pedagogiska ledarskapet. I G. Berg, T. Englund & S. Lindblad (Red.), *Kunskap Organisation Demokrati* (s. 105-127). Lund: Studentlitteratur

Normell, M. (2008) *Från lydnad till ansvar. Kunskapssyn, känslor och relationer i skolan*. Lund: Studentlitteratur

Svensk författningssamling (SFS), 1994:1194, 2009-11-09

Sjödén, S. (1990) *Spelar läraren någon roll?*. Stockholm: Legenda

SOU 1999:63. *Att lära och leda. En lärarutbildning för samverkan och utveckling*. Stockholm: Fakta info direkt.

SOU 2000:19. *Från dubbla spår till elevhälsa: i en skola som främjar lust att lära, hälsa och utveckling: slutbetänkande av Elevvårdsutredningens*. Stockholm: Fritzes offentliga publikationer.

Stukat, S. (2005) *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur

Bilaga 1

Intervjuguide avseende klassföreståndares ansvar

Före intervjuens början berättas om vem vi är och varför vi gör utfrågningen, samt informerar om anonymitet både gentemot rektor och i det skrivna arbetet. Intervjun görs vid ett sammanhållet tillfälle under ungefär 30 minuter och kommer inte att kompletteras i efterhand. Ett erbjudande om kopia av arbetet via mail kan göras.

Hej, du heter alltså NN och arbetar på NN skolans högstadium.

Hur länge har du arbetat här?

Hur länge har du varit lärare? (Rektor: Hur länge har du varit rektor? Är du utbildad lärare?)

Vad innebär det att vara klassföreståndare för dig?

Vad innehåller klassföreståndarskapet, vilka områden?

Hur arbetar du med dessa områden?

Vad är särskilt svårt?

Ur hanterar du dessa svårigheter?

Vilka hinder ser du?

Vilken utbildning får du/har du fått för detta uppdrag?

På vilket sätt får du stöd ifrån skolledningen? (I rektors fall: Vilket stöd ger du dina lärare i deras klassföreståndarskap?)

Har du sett filmen "Vikarien" eller TV-serien "Klass 9A"? Berätta. (Om inte, måste intervjuaren berätta...)

Kan du tänka dig att det i din roll som klassföreståndare ingår att gå hem till eleven och hjälpa till med instudering, så som Max gör?

Hur långt bör man gå i sin kontakt med hemmet menar du?

Var går din gräns?

Vad är OK/ inte OK?

De sista frågorna kan kännas känsliga eller obehagliga och intervjun bör anpassas efter intervjupersonen. Påminn gärna om tystnadsplikten gentemot rektorn och andra.

Bilaga 2

Brev till rektor med förfrågan om intervjutillfällen

Hej

Vi är tre lärarstudenter på det korta lärarprogrammet som har påbörjat vårt examensarbete. I detta arbete har vi tänkt oss att titta på vad det innebär att vara klassföreståndare. Vi undrar om rollen som klassföreståndare ser olika ut på olika skolor, beror på om personen är man eller kvinna, vilket område man arbetar i och slutligen vilken position man har på skolan. Då vi kommer att vara behöriga för att undervisa på högstadium och gymnasium, ville vi undersöka grundskolans högstadium. Detta för att det här föreligger skolplikt och ingen elev är myndig och förväntas ta allt ansvar själv.

Som lämpliga intervjupersoner hade vi tänkt oss någon ur ledningen, dig som rektor eller skolans studierektor samt tre till fyra av lärarna på din skola. Varje intervju kommer att ta cirka en halvtimme. Arbetet med intervjuerna kommer att ta sin början under nästa vecka, vecka 47, och sedan fortsätta under två till tre veckor, veckorna 48 och 49.

Vår fråga till dig är nu om det går bra att vi kommer till just din skola och tar reda på era förutsättningar och får prata med dig och tre till fyra av dina lärare under den angivna tiden?

Med förhoppning om ett snart besked och med vänlig hälsning, Jenny Lidström, Stina Källén och Charlotte Larsson